

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. IX. De persona Filii, ad quæst. & 35. D. Thomæ,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

gine activa vel passiva fundari: Ergo si in Patre non datur unus & communis influxus, quo in Filium & in Spiritum Sanctum influat, non poterit dari unus respectus transcendentalis, quo indivise utramque personam respiciat, ut docet Alarcon, sed adæquate Filium respiciet paternitate, & Spiritum Sanctum spiratione activa.

10. Sed opponit ille Author, quod Pater vocatur à SS. Patribus *Fontana Divinitas*, seu *fundamentale Trinitatis principium*; unde ad notionem Patris pertinet hoc quod est esse principium universale, & veluti primam radicem aliarum personarum: At in ratione principii radicalis Filii & Spiritus Sancti non constituitur per paternitatem & spirationem; cum per illas solum comparetur ad Filium & Spiritum Sanctum, ut proximum illorum principium: Ergo per formalitatem aliquam ab illis distinctam; quæ cum absoluta non sit, nec sit relatio prædicamentalis, erit utique transcendentalis relatio, quæ ut principium radicale indivise utrumque respiciet; & consequenter hæc fundabit negationem ingentitatis, & innascibilitatem in ratione notionis constituet.

11. Respondeo concessa Majori, negando Minorem. Ad cuius probationem dicendum est, paternitatem posse considerari dupliciter, scilicet ut est relatio, & ut est substantia, seu forma hypostatica, primò terminans & modificans naturam divinam. Sub priori consideratione non constituit Patrem fundamentale Trinitatis principium, seu principium radicale Filii & Spiritus Sancti, sed solum illum refert ad Filium; bene tamen sub posteriori, quia ut sic fundat in Patre incapacitatem essendi ab alio, & connotat divinam naturam, ut à se & non ab alio habitam: unde sub hac ratione paternitas de materiali & fundamentaliter hoc nomine, *ingentum*, prout est Patri proprium, & notio illius, importatur.

12. Dices, ex hoc sequi, innascibilitatem non esse notionem à paternitate distinctam: nam ad constituendam diversam notionem, requiritur conceptus objectivus virtualiter saltè distinctus, ut disputatione præcedenti dicebamus: Sed paternitas, ut forma hypostatica, non distinguitur virtualiter à se ipsa ut referente: Ergo si ut forma hypostatica hoc nomine *ingentum* de materiali importetur, innascibilitas non erit notio à paternitate distincta.

13. Sed facile responderetur, negando sequelam Majoris. Ad cuius probationem dicendum est, quòd ad constituendam diversam notionem, requiritur conceptus objectivus virtualiter distinctus, saltè ex parte illius quod de formali significat; non tamen semper exigitur; quòd virtualiter sit diversus ex parte ejus quod fundamentaliter & de materiali tantum importat unde cum paternitas, ut gerit munus substantiæ & formæ hypostaticæ, primò modificantis naturam divinam, de materiali solum & fundamentaliter hoc nomine, *ingentum*, prout est Patris notio importetur, illudque de formali significet negationem omnis processionis, seu passivæ productionis, quæ virtualiter à paternitate distinguitur, innascibilitas erit notio à paternitate distincta.

DISPUTATIO IX. De Persona Filii.

Ad questionem 34. & 35. D. Thomæ.

Varia in sacris litteris Dei Filius vocatur nomina, quæ sub duodenario numero Ambrosius *lib. 2. de Fide* in prologo ex variis tam veteris quam novi Testamenti locis collegit. Vocatur enim Filius Dei, Verbum, Imago, Idea, Principium, Sapientia, Lux, Candor lucis æternæ, Character, Figura substantiæ, Speculum, Veritas. De quibus nominibus hæc subiungit idem Ambrosius: *Hi sunt pretiosi illi lapides, Sardius, Iaspis, Smeragdus, Chrysolitus, & alii, quibus Sancti Aaron, qui Christi figuram gessit, vestimentum intexitur. Ille veri amictus est sacerdotis, hæc vestis nuptialis, hic textus propheticus, qui bene noverit ista contexere. Filius Dei dicitur, quia ex Deo Patre nascitur. Verbum, quia ex ore Altissimi cum perfecta ejus notitia prodit. Imago, splendor gloriæ, & speculum, quia nihil ei deest quominus perfecte Patrem exprimere possit. Vapor virtutis Dei, quia ejusdem cum Patre naturæ. Candor lucis æternæ, quia ei coæternus. Character, à Patre personali differentia, non essentiali perfectione discretus.*

Ex his nominibus alia sunt quæ respectum dicunt ad Patrem, ut Filius, Verbum, Imago; alia quæ relationem ad creaturas exprimunt, ut idea, principium, exemplar; alia propria & notionalia, ut Filius, Verbum, & Imago; alia omnibus personis communia, & Filio appropriata, ut lux, virtus, vita, principium, idea &c.

De his omnibus nominibus non agit D. Thomas in præfenti, sed tantum de duobus præcipuis, scilicet de nomine Verbi, & Imaginis: quia (inquit) *ratio Filii ex ratione Patris consistit. Unde hujus S. Doctoris vestigiis in hærentes, solum de ratione Verbi & Imaginis in hac disputatione disseremus.*

ARTICULUS I.

An Verbum ex cognitione omnium personarum divinarum per se procedat?

Tertullianus in Apologetico, agens de æterna & arcana Christi generatione; & Gentilium Philosophorum, qui ex proprio cerebro tot vana fallorum Deorum finxere commenta, insipientiam irridens: *Accipite* (inquit) *hanc fabulam, similis est vestris.* Alludit, ni fallor, ad illam fabulam, quæ Poëtæ finxerunt Minervam ex Jovis cerebro proditisse. Aliquid enim simile obcer fides Christiana, ubi divina generationis pandit arcanum: credit enim increatum æternum Patris Filium ex fecundissima ejus mente ante sæcula genitum fuisse, juxta illud divina Sapientia verbum; *Ego ex ore Altissimi prodii: id est, ex intellectu Patris, qui est veluti os Spiritus substantiæ.* Unde in præfenti inquirunt Theologi, ex quorum objectorum cognitione Verbum divinum producatur? & num ex omnium personarum divinarum notitia per se procedat?

§. I.

Quibusdam premissis referuntur sententia.

Suppono primo, id per se in quarto modo ad alicujus productionem concurrere, quod per se exigitur ut principium illius: id autem non per se in quarto modo perfectatis se habere, quod licet sit idem cum principio, à termino tamen non petitur ut ejus principium. Sicut Trinitas personarum, etsi cum divina natura & omni potentia realiter identificetur, non tamen est per se necessaria quarto modo perfectatis ad productionem creaturarum: quia illa (ut supra ostendimus) per se non petunt pro principio sui Deum ut trinum, sed ut unum & omnipotentem.

Suppono secundo, Cognitionem ex qua Verbum procedit, esse non solum quidditativam, sed etiam intuitivam, imò & comprehensivam divinæ essentia. Patet etiam hæc suppositio. Nam Verbum divinum procedit per cognitionem perfectissimam; Sed cognitio intuitiva perfectior est abstractiva; & illa quæ comprehendit objectum, nobilior eâ, quæ illud solum quidditativè & intuitivè cognoscit: Ergo cognitio ex qua Verbum procedit, non solum est quidditativa, sed etiam intuitiva & comprehensiva.

Adde quod, Verbum divinum procedit per intelligere primordiale & constitutum divinæ nature: Sed illud non solum est quidditativum, sed etiam intuitivum & comprehensivum divinæ essentia: Ergo & cognitio ex qua Verbum procedit. His præmissis

Circa propositam difficultatem quatuor reperio sententias; Prima negat Verbum ex cognitione alicujus personæ divinæ per se procedere, sed solum ex cognitione essentia, & perfectionem absolutarum. Ita Scotus in 1. dist. 22. quæst. 1. & alibi.

Secunda docet, Verbum per se procedere ex cognitione essentia, & primæ personæ, non verò ex cognitione sui, & Spiritus Sancti. Ita Puteanus in præfati dubio. 2. conclusione ultima. & quidam alii, quos sine nomine refert Arrubal disp. 12. cap. 5.

Tertia asserit Verbum per se in quarto modo perfectatis procedere ex cognitione Patris, & sui non autem Spiritus Sancti. Hanc tenet Vazquez disp. 14. cap. 4. quem sequitur Alarcon quæst. disput. 8. cap. 8. pro hac sententia referuntur Turrianum, Agidium Lusitanum, & alios.

Quarta sententia, quæ est communis in Schola D. Thomæ, & quam sequuntur plures ex Reventio tribus, existimat Verbum divinum ex cognitione omnium personarum divinarum per se in quarto modo perfectatis procedere. Unde fit

§. II.

Sententia Scoti respicitur.

Dico primò Verbum per se in quarto modo ex cognitione paternitatis procedere.

Probat per se in quarto modo procedit ex cognitione illorum quæ per se representant: Sed per se representant non solum essentiam, sed etiam paternitatem: Ergo per se petit ex utriusque cognitione procedere. Major constat: nam omne per se representatum à verbo creato, debet per se in specie impressa quæ intellectus fecundatur representari: Ergo similiter omne representatum per se à Verbo increato, debet repræ-

sentativè contineri in cognitione, quæ median- te procedit: sicut enim intellectus creatus red- ditur fecundus per speciem impressam ad pro- ductionem verbi, ita intellectus divinus consti- tuitur fecundus cognitione actuali. Minor au- tem probatur: Verbum divinum est per se ima- go, non hujus Dei, prout omnibus personis communis; cum ab illis, prout sic, realiter non distinguatur, qualiter imago debet à prototypo distingui; sed est per se imago Patris, à quo rea- liter distinguitur, & à quo realiter procedit: Ac- qui imago per se representat id cuius est imago: Ergo Verbum per se representat non solum Patris naturam, sed etiam ejus paternitatem.

Unde Christus dicebat Philippo: *Philippe qui videt me, videt & Patrem meum.* Et Apostolus ad Hebræos 1. Filium appellat figuram substantia Patris sive, ut habet versio Græca, characterem hypostasis ejus: *καρὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ.*

Probat per se procedit ex cognitione cōprehensiva divinæ essentia, ut fatentur Scotus, & ejus discipuli: Sed essentia divina non potest comprehendi, nisi ab illa cognoscatur paternitas: Ergo Verbum divinum per se procedit ex cognitione illius. Minor probatur: Essentia divina compre- hendi non potest, non cogniti in illa & ex illa, quidquid ex vi illius cognoscibile est: Sed in di- vina essentia, & ex illa cognoscibilis est pater- nitas: Ergo nequit comprehendi essentia, cog- nitione non terminatà ad paternitatem.

Respondent Scotista, quòd licet in essentia di- vina possit paternitas absolute cognosci, non ta- men pro omni signo, pro priori scilicet originis Filii, quia in tali signo & prioritate non est cog- noscibilis; unde in tali signo comprehenditur essentia, quamvis in ea paternitas non cognosca- tur.

Sed contra primò. Pro omni priori, & pro omni signo quo divina essentia cognoscitur, de- bet cognosci ut radix paternitatis; quia hoc es- sentialiter ei convenit, licet natura creata essen- tialiter competit esse radicem suarum proprietatum. Sed ut sic cognosci nequit non cognita pa- ternitate in illa, & ex illa: Ergo paternitas est cognoscibilis in essentia pro omni priori. Major patet, Minor verò probatur. Non minus ad cog- nitionem radicis ut talis exigitur cognitio ra- dicati, quàm ad cognitionem relationis cognitio relativæ; radix enim ut talis dicit ordinem ad il- lud cuius est radix: Ergo sicut paternitas, ut ta- lis, non potest cognosci, non cognita filiatione ad quam refertur, ita nec essentia divina ut radix paternitatis, non cognita ipsa paternitate.

Secundò pro priori originis Filii intelligitur essentia ut in Patre; non enim nisi prout in Pa- tre cognitio divina est principium, vel actio, quæ Filius producit. Ergo pro illo priori paterni- tas est cognoscibilis in divina essentia. Patet Consequentia: Nam paternitas est cognoscibili- bilis, pro omni priori quo est: Ergo si est pro priori originis Filii, est cognoscibilis pro illo priori.

Explicatur ampliùs hæc ratio. Cognitione divina non est secunda ad generationem Filii, prout convenit huic Deo absolute (aliàs ut secunda, esset omnibus personis communis) sed prout modificata per paternitatem: Ergo pro omni priori, pro quo secunda intelligitur, debet intelli- gi paternitas ut illam modificans: Sed pro omni priori, pro quo intelligitur paternitas, ut

modificans cognitionem divinam, est intelligibilis in vi essentia divina: Ergo pro omni priori, quo intelligitur Dei cognitio fecunda, paternitas in divina essentia intelligibilis est; & consequenter, non cognita paternitas, non poterit pro illo priori Dei essentia comprehendi.

§. III.

Præcipua Objectiones solvuntur.

9. **O**bjiciunt in primis Scotistæ: Cognitio non pendet per se ab objecto secundario, sed tantum à primario & specificativo: Atqui sola divina essentia est objectum primarium & specificativum divinæ intelligentiæ, ex qua Verbum procedit; relationes verò & personæ, ad objectum tantum secundarium pertinent, ut in Tractatu de Attributis docuimus: Ergo Verbum per se non procedit ex cognitione paternitatis & aliarum relationum, sed solum ex cognitione essentia.
10. **C**onfirmatur & magis illustratur hæc ratio. Objectum primarium prius cognoscitur quam secundarium; unde divina cognitio prius terminatur ad essentiam, quam ad paternitatem: Sed in illo priori sufficiens est ad producendum Verbum: Ergo ex illa, prout præcisè ad essentiam terminata, Verbum procedit.
11. **R**espondeo primò, retorquendo argumentum in Adversarios: nam plures ex Scoti Discipulis docent Verbum per se procedere, non solum ex cognitione essentia, verum etiam attributorum: Sed attributa, sicut & relationes, pertinent ad objectum tantum secundarium divinæ intelligentiæ: Ergo ex eo quòd relationes ad objectum tantum secundarium divinæ intelligentiæ pertineant, non rectè infertur Verbum divinum ex cognitione paternitatis & aliarum relationum non procedere.
12. **R**espondeo secundò distinguendo Majorem: Cognitio non pendet per se ab objecto secundario: quando sine illo objectum primarium potest intuitivè & comprehensivè cognosci, concedo Majorem: si sine illo non possit haberi cognitio intuitiva & comprehensiva objecti primarii: nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego consequentiam. Nam licet paternitas & alia relationes ad objectum tantum secundarium divinæ intelligentiæ pertineant: quia tamen cognitio essentia, quæ est primarium ejus objectum, non potest esse intuitiva; nec comprehensiva, nisi ad relationes terminetur, ut ostendimus §. sequenti, Verbum divinum non solum ex essentia attributorum, sed etiam paternitatis & aliarum relationum cognitione procedit.
13. **A**d confirmationem distinguo etiam Majorem: Objectum primarium prius cognoscitur quam secundarium, prioritate à quo, concedo Majorem: prioritate in quo, subdistinguo Majorem: si secundarium in primario includatur essentialiter, nego Majorem. Si non includatur, concedo Majorem. Unde quavis relationes ad objectum secundarium divinæ intelligentiæ pertineant: quia tamen essentialiter includuntur in essentia, ut ostendimus disp. 3. vel saltè, ut omnes fatentur, cum illa essentialiter connectuntur, essentia non cognoscitur prius quam relationes, prioritate in quo, sed solum à quo, quia est ratio sub qua relationes terminant cognitionem divinam.
14. **A**rguunt secundò Scoti Discipuli: Verbum solum per se procedit ex cognitione illius quod per se representat: Sed representat tantum es-

sentiam & non paternitatem: Ergo ex cognitione solius essentia per se procedit. Major est ratio Patrem, ut imago illius: Sed non est imago Patris ratione paternitatis, sed ratione essentia, cum solum assimilatur Patri in essentia, non verò in paternitate: Ergo per se representat tantum Patris essentiam, non autem paternitatem.

Respondeo concessâ Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem, concedo etiam Majorem, & distinguo Minorem: Verbum est imago Patris ratione essentia, inadæquate, concedo: adæquate, nego. Ut enim docet D. Thomas *quest. sequenti art. 1.* duo sunt derivatione imaginis, similitudo scilicet, & origo seu expressio: unde imago non solum representat debet id in quo est similitudo, sed etiam id à quo tanquam à principio procedit; & consequenter Verbum, prout imago, non solum representat per se Patris naturam, sed etiam adæquate principium à quo procedit; ac proinde ipsam relationem paternitatis, quæ per se requiritur in principio quo, per modum concepti (ut disp. 2. docuimus) & in recto principio quod, Nec ex eo quòd solum in natura Verbum sit similitudo, rectè colligitur esse imaginem Patris solum ratione naturæ, quia ad rationem imaginis non solum exigitur similitudo, sed etiam distinctio.

Neque etiam obstat, si dicas, solam similitudinem esse rationem, quare imago representat exemplar: unde cum verbum solum in natura Patri assimilatur, solum representabit per se Patris naturam.

Respondetur enim, negando Antecedentem etiam deductio seu processio imaginis ab exemplari, est ratio cur imago illud representat: principium enim in eo cuius est principium cognoscitur, & Pater se in Filio ut principium Filii cognoscitur, ut docet D. Tho. in 1. disp. 27. q. 2. a. 2. ad 4.

§. IV.

Sententia Puteani refellitur.

Dico secundò: Verbum per se in quarto modo ex cognitione sui procedere.

Probatur primò: Verbum per se procedit ex cognitione Paternitatis, ut §. præcedenti ostendimus: Sed paternitas non potest cognosci, nisi etiam cognoscatur filiatio, eò quòd relativa sint simul natura & cognitio: Ergo Verbum non solum ex cognitione paternitatis, sed etiam ex notitia sui procedit.

Dices, Verbum procedere ex cognitione paternitatis, ut est forma hypostatica, non autem ut exercet munus relationis, sub quo solum est simul natura & cognitio cum filiatione.

Sed contra primò: Ex hac responsione sequitur Verbum non procedere ex cognitione Patris, ut Pater est; cuius oppositum docet Puteanus loco citato. Sequitur probatur: Pater per paternitatem, sub expresso conceptu relationis, in ratione Patris constituitur: Ergo non cognoscitur paternitate, sub conceptu relationis, non cognoscitur Pater formaliter in quantum Pater, & consequenter Filius ex cognitione Patris, ut Pater est, non procedit.

Praterea, cum paternitas, ut forma hypostatica & ut relatio, sit vel unus & idem conceptus virtualiter multiplex, vel duo inadæquate inter se connexi, ut constabit ex dicendis infra, quando agemus de constitutivo divinarum personarum

nam, repugnat comprehendi paternitatem A suo conceptu hypostasis, illa non cognita sub conceptu referentis.

Probatu secundò conclusio. Verbum procedit ex cognitione comprehensiva essentiae: Sed hanc nequit comprehendi, nisi in illa cognoscatur filiatione: cum ex vi illius sit cognoscibilis non solum paternitas, sed etiam filiatio: Ergo Verbum non solum ex cognitione paternitatis, sed etiam filiationis per se procedit.

Respondetis: Pro priori originis ad Verbum, essentiam divinam ut cognitam esse quidem medium sufficiens cognoscendi paternitatem, non tamen filiationem: quia cum filiatio pro illo priori non sit, cognoscibilis non est: unde pro illo priori non potest comprehendi essentia, non cognita paternitate, bene tamen non cognita filiatione.

Sed contra primò: Pro illo priori est cognoscibilis essentia ut radix filiationis; cum hoc prædictum ab solutum & essentiale sit: Sed non potest essentia ut radix filiationis cognosci, non cognoscibilis: quia (ut supra dicebamus) radix ut talis comprehendi nequit, nisi cognoscatur id cuius est radix: Ergo pro illo priori potest in essentia & ex illa, cognosci filiatio & consequenter filiatione non cognita, essentia comprehendi non potest.

Secundò, Prioritas illa non est durationis, imò nec naturæ, sed tantum originis: Ergo cum illa sit simultanea filiationis & paternitatis duratione, & consequenter simultanea utriusque cognitione. Consequentia patebit ex dicendis infra, impugnando sententiam Vazquii.

§. V.

Præcipua Puteani fundamenta conuelluntur.

Obijcies primò cum Puteano: Sola intellectio essentia, prout in Patre, est fecunda ad Verbi productionem: Ergo Verbum ex solius essentia & paternitatis cognitione procedit. Consequentia videtur bona: Antecedens autem probatur ex communi doctrina, asserente intellectioem ad generandum fecundam, non esse communem, sed notionalem, & Patri propriam: Ergo sola intellectio essentia, prout in Patre, est fecunda ad generandum.

Hoc est præcipuum ræferè unicum hujus Authoris fundamentum. Sed in hoc hallucinatus est, quod inter subjectum & terminum cognitionis, ut qua Verbum procedit, nescivit distinguere. Unde facile reponitur, distinguendo Antecedens sola intellectio essentia prout in Patre est fecunda, & prout denotante subjectum seu principium generans, concedo Antecedens: denotante objectum seu terminum cognitionis qua est generandi principium, nego Antecedens, & Consequentiam. Itaque libenter concedimus, quod essentia & trium personarum cognitio est fecunda solum prout est in Patre, non verò prout in Filio & Spiritu Sancto: negamus tamen, quod solius essentia & paternitatis cognitio fecunda sit, & quod illa tantum per se concurrat ad Verbi productionem: etiam cognitio Filii & Spiritus Sancti, prout est in Patre, & prout paternitate affecta & modificata, est fecunda ut quo, & per se concurrat ad Verbi generationem.

Obijcies secundò: Filiatio in eo primo signo, in quo divina intellectio terminatur ad essentiam, non est cognoscibilis: Ergo Verbum ex cognitione illius non potest procedere. Consequentia patet, Antecedens probatur, Notitia intuitiva

va supponit suum objectum existens: Sed Filius in illo signo, in quo divina intellectio terminatur ad essentiam, non supponitur existens, cum in tali signo non supponatur productus: Ergo in illo priori notitiam intuitivam terminare non potest; cumque abstractivè cognosci nequeat, in tali signo cognoscibilis non est.

Quidam hoc argumento convicti, docent Verbum non procedere ex cognitione sui intuitiva, sed abstractiva. Ita Raphael de Averla hic sect. 3. concl. 5. & quidam alii.

Hæc tamen doctrina aliis Theologis displicet, & communiter rejicitur. Primò, quia Verbum procedit ex cognitione beatifica Patris; sed beatitudo Patris in cognitione intuitiva Trinitatis consistit, ut de beatitudine nostra communiter docent Theologi; Ergo Verbum ex cognitione intuitiva Trinitatis, & per consequens sui ipsius, procedit.

Secundò, Verbum procedit ex cognitione intuitiva essentia; Sed essentia divina non potest in se videri, non visis personis, ut in Tractatu de Visione beatifica ostensum est; Ergo idem quod prius.

Tertiò, Verbum procedit ex illa cognitione sui, quam Pater illi generando ei communicat; At notitia sui quam Pater Verbo communicat, non est abstractiva, sed intuitiva; alias Verbum seipsum abstractivè tantum cognosceret; Ergo Verbum ex intuitiva sui cognitione procedit.

Quartò, Objectum abstractivè cognitum debet ab existentia præcindere: At Verbum ab existentia in Dei cognitione præcindere nequit, cum existentia sit illi essentialis: Ergo non potest abstractivè cognosci.

Denique, ad rationem notitia intuitiva (ut §. sequenti ostendemus) sufficit coexistentia cum suo objecto, in eadem durationis mensura: At notitia qua Verbum procedit, illi in eodem instanti coexistit: Ergo est intuitiva Verbi. Unde

Ad argumentum respondeo, negando Antecedens. Ad cuius probationem dicendum est, cognitionem intuitivam supponere suum objectum existens, quando est purè speculativa, & nullo modo practica, secus verò quando est eminenti modo speculativa & practica. Patet hoc in scientia visionis Dei, quæ quia eminenti quodam modo est speculativa & practica, non supponit, sed facit rei sui existentiam & futuritionem; sive, ut loquitur D. Gregorius, non existentia videndo creat, & existentia videndo continet. Id etiam constat in intellectu creato, distinguendo sciendo entia rationis, illa efficit; & quæ eadem actione qua verbum producit, illud videt & contempletur. Cum ergo cognitio, ex qua Verbum divinum procedit, sit veluti practica respectu illius, non debet supponere illud ut existens, sed potius debet illi tribuere existentiam, illudque videndo producere, ac producendo videre.

§. VI.

Sententia Vazquesii impugnatur.

Dico quartò, Verbum per se in quarto modo ex cognitione Spiritus Sancti procedere.

Probatu primò ex D. Thoma hic art. 1. ad 3. ubi ait: Sic ergo uni soli personæ convenit dici, eo modo quo dicitur Verbum: eo verò modo quo dicitur res in Verbo intellecta, cuilibet personæ convenit dici: Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia quæ ejus scientia continentur, concipit Verbum, ut sic tota Trinitas Verbo

26.

Disp. 5. Art. 2.

27.

Lib. 3. Moral. cap. 6.

28.

dicatur. Ex quibus verbis hoc argumentum conficitur. Verbum per se procedit ex cognitione illius quod dicitur, id est representatur, Verbo: Sed Verbo dicitur non solum Pater, & Filius, sed etiam Spiritus Sanctus: Ergo ex cognitione Spiritus Sancti per se procedit.

29. **Confirmatur:** Hæc propositio D. Thomæ: *Pater intelligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum, concipit verbum.* facit sensum formalem; aliis non aliter esset vera, quam ista: *Pater diligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum, concipit verbum:* quod est absurdum: Sed ut sit in sensu formali vera, necessarium exigitur quoddam Verbum per se ex cognitione Spiritus Sancti procedat: Ergo per se procedit ex cognitione illius.

30. **Secundò** probatur conclusio ratione generali, quæ ostenditur Verbum ex omnium personarum divinarum cognitione procedere. Cognitionis essentia divina, ex qua Verbum procedit, non solum est quidditativa, sed etiam intuitiva, & beatificans, ac comprehensiva: Sed has tres conditiones seu perfectiones habere nequit, nisi ad tres personas divinas per se terminetur: Ergo Verbum per se ex trium personarum cognitione procedit. Major patet ex secunda suppositione, Minor verò probatur, quantum ad singulas partes. Et in primis, quod non cognitis personis, divina intellectio, ut est in Patre, non possit esse intuitiva essentia, videtur manifestum: nam cognitio intuitiva in hoc differt ab abstractiva, quod hæc fertur solum ad naturam & quidditatem rei, & abstrahit ab ejus substantia & existentia; illa verò fertur in rem, ut est in se subsistens & existens; unde scientia Dei, prout terminatur ad res merè possibles, non est intuitiva & visionis, sed abstractiva & simplicis intelligentia; eò quod res sub statu illo merè possibilitatis abstrahant ab existentia, ut docetur in Tractatu de Scientia Dei: Sed natura divina subsistit & existit in tribus personis: Ergo repugnat cognitionem intuitivam de illa haberi, nisi tres personæ divinae cognoscantur.

Quod etiam cognitio ex qua Verbum procedit non possit esse beatificans, nisi ad tres personas divinas per se terminetur, patet: quia cognitio divina non intelligitur beatificare Deum, nisi ut terminata ad totam Trinitatem, ut docet ipse Vazquez 1. 2. quest. 3. disp. 13. & nos de visione beatifica, quæ divina beatitudinis participatio est, in Tractatu de Visione Dei ostendimus.

Denique, quod non possit esse comprehensiva, ostenditur. Primò, quia ut aliquid comprehendatur debet cognosci, quidquid in illo vel ex illo cognoscibile est: At essentia divina est medium, in quo non solum attributa, sed etiam personæ divinae cognosci possunt: Ergo illis non cognitis non potest comprehendi.

Secundò, Essentia divina comprehendere non potest, nisi ut fecunda, & tribus personis communicabilis cognoscatur: Sed ut sic cognosci nequit, non cognitis ipsis personis divinis: Ergo idem quod prius. Major est nota: nam esse communicabilem tribus personis, est prædicatum absolutum divinæ essentia: Ergo implicat essentiam Dei comprehendere, nisi ut communicabilis tribus personis cognoscatur, Minor etiam patet, nam essentia, ut communicabilis tribus personis, essentialiter cum illis connectitur: Sed implicat cognosci comprehensive id quod essentialiter cum alio connectitur, non cognito termino essentialis connexionis; sicut nec relatio sine termino, nec cognitio sine objecto comprehen-

di possunt: Ergo implicat cognosci essentiam divinam, ut fecundam, & tribus personis communicabilem, nisi ipsæ personæ divinae cognoscantur.

Respondet Alarcon ubi supra, divinam essentiam esse communicabilem tribus personis ordine quodam, prius scilicet Patri, deinde Filio, ac tandem Spiritui Sancto: unde comprehensio terminata ad illam prius debet illam comprehendere, prout communicatam Patri & Filio; & ab illa prout sic debet Verbum procedere, pro priorum terminationis ad tertiam personam.

Sed contra primò: Hæc communicabilitas essentialiter tres personas pro termino explicat: Ergo implicat essentiam ut communicabilem comprehendere, non cognitis tribus personis.

Secundò, aliud est naturam esse communicabilem tribus personis cum ordine, & istum ordinem cognosci; aliud verò talem ordinem esse inter cognitionem communicationis essentia, ita ut prius cognoscatur uni personæ communicata, quam alteri. Primum est verum, secundum falsum, nam simul omnino divina cognitio ad essentiam ut tribus personis communicatam terminatur: Ergo non stat Verbum ex cognitione terminationis ad unam personam & non ad aliam procedere.

Tertio, divina Natura, utpote radix & fundamentum, est prior illis virtualiter, & tamen inferre ex hac prioritate non licet cognitionem prout ad essentiam solum terminatam, per se ad Verbi productionem concurrere; cum (ut fatentur Auctores istius sententia) ex omnium attributorum cognitione Verbum per se procedat: Ergo ex eo quod communicatio essentia ad primam & secundam personam, sit prior communicatione ad tertiam non licet colligere ex cognitione essentia, ut duabus tantum personis communicata, per se Verbum procedere.

Denique prius convenit divina essentia Patri quam Filio, & tamen Verbum non procedit per se ex sola cognitione essentia, ut conveniens Patri, sed etiam illius ut communicata, ut §. 4. contra Puteanum ostendimus, & concedunt Auctores contra quos in presenti disputamus: Ergo idem quod prius.

Probatur tertio conclusio ratione speciali, quæ ostenditur Verbum ex cognitione Spiritus Sancti per se procedere. Patet generando Filium, per se illi communicat non solum naturam, sed etiam virtutem spiritivam, & relationem spiritatoris activi; & per consequens, generando Filium, talem virtutem & relationem cognoscit, non enim illam communicat, nisi cognoscendo, seu nisi per cognitionem & intellectionem, quæ Filium generat: Sed virtus spiritiva & relatio spiritatoris non possunt cognosci, nisi Spiritus factus cognoscatur: Ergo Verbum ex Spiritus Sancti cognitione procedit. Major patet, Minor etiam est evidens, quantum ad secundam partem, quod scilicet relatio spiritatoris non possit cognosci, nisi Spiritus Sanctus cognoscatur: relatio enim spiritatoris respicit Spiritum Sanctum, tanquam suum terminum & correlativum; relatio autem sunt simul cognitione. Probatur verò quantum ad primam partem, sive quoad vim spiritivam. Vis spiritiva non potest perfectè cognosci, nisi cognoscatur ut distincta à virtute generativa, & creativa: Atqui illæ virtutes non distinguuntur entitative, & ex parte subiecti, sed solum terminative, & ratione diversorum terminorum; quia vis spiritiva est solum

Disp. 5.
Art. 2.

ad Spiritum Sanctum; vis generativa solum ad A
Filliam, & vis creativa solum ad creaturas: Ergo
veritas spiritalis non potest perfecte cognosci,
nisi Spiritus Sanctus cognoscatur.

Confirmatur: Sicut enim non potest intelli-
gi, quod Deus alicui det virtutem ad aliquem ef-
fectum, nisi cognoscat talem effectum ad quem
datur; nec quod infundat Angelo speciem re-
presentativam leonis, nisi cognoscat leonem:
ita etiam repugnare videtur, quod Pater gene-
rando Filium, virtutem spiritalis, sive produ-
ctivam Spiritus Sancti, illi communicet; & ipsam
Spiritum Sanctum, ad quem producendum da-
tur, non cognoscat.

Respondent Vazquez & Alarcon, ubi supra, B
hanc rationem solum probare, Verbum, ut Spi-
ritum, ex cognitione Spiritus Sancti procedere,
non autem Verbum sub ratione Filii forma-
ri. Distingunt enim in processione Filii duos
conceptus inadaequatos; unum quo processio il-
la attingit Filium in ratione Filii formaliter; & ad
hanc terminationem inadaequatam dicunt non
requiri per se cognitionem virtutis spiritalis, aut
relationis spiritalis, nec proinde Spiritus San-
cti; alium quo procedit ut spirator, & ad istum
virtutis spiritalis, & relationis spiritalis, ipsius-
que Spiritus Sancti cognitionem per se requiri
solerent.

Sed contra hanc doctrinam & responsionem C
videtur definitio Florentini in litteris
hanc unionis, ubi sic dicitur: *Et quoniam omnia
que Patris sunt ipse Pater unigenito Filio suo gignen-
tis dedit, prater se Patrem, hoc ipsum quod Spiritus
Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aterna-
liter habet, a quo aeternaliter etiam genitus est.* Qui-
bus verbis Concilium declarat, quod Pater gi-
gendo dedit omnia Filio, & consequenter, hoc
quod est Spiritum Sanctum procedere ab eo:
Ergo hoc quod est Filium esse spiratorem Pater
gigendo communicat Filio; ac proinde in eo fi-
gno quo concipitur Verbum generare ut Filium
illud in ratione etiam spiratoris producit & cog-
noscat, cum cognoscendo producat; & per con-
sequens Verbum, etiam sub ratione Filii confi-
deratum, ex Spiritus Sancti cognitione procedit.

Confirmatur & magis illustratur hac ratio. Il-
le inadaequatus & posterior conceptus, quo di-
citur procedere Filius ut Spirator, pertinet ad
generationem & nativitatem Filii: Ergo impli-
cat Filium ut perfectè & completè genitum cog-
noscat a Patre, nisi etiam ut Spirator cognoscat
ab illo. Consequentia patet, Antecedens pro-
batur. Ut enim ex Florentino jam vidimus, Fi-
lius per generationem accipit a Patre esse Spi-
ratorem: Ergo cum nondum intelligitur ab illo
spiritationem activam accipere, nondum intelli-
gitur perfectè genitus, nec generatio perfectè
completa; quia pro alio posteriori, etiam gi-
gendo, Pater dat Filio Spiratorem esse.

§. VII.

Solvantur Objectiones.

Objectiones primò: Cognitio intuitiva termina-
tur ad objectum ut existens: Sed in illo pri-
mo, in quo Verbum a Patre procedit, Spiritus
Sanctus non existit, cum nondum intelligatur
productus, ejusque productio Verbi generati-
onem supponat: Ergo Verbum ex cognitione
intuitiva Spiritus Sancti non procedit.

Respondet concessa Majori, negando Mi-

norem: nam productio Verbi, Spiritus Sancti
processionem & existentiam prioritate solum o-
tiginis antecedit: prioritas autem originis, cum
non sit prioritas in quo, sed a quo, non impedit
extremotum coexistentiam, nec per consequens
rationem notitiæ intuitivæ. Patet hoc in intel-
lectione creata: licet enim intellectio creata, ut
habet rationem dictæ onis, verbum mentis prio-
ritate naturæ & causalitatis antecedit; quia ta-
men simul in eodem instanti temporis existit
cum illo, rationem cognitionis intuitivæ obti-
net. Item si potentia visiva esset efficax ad faci-
endum suum objectum, etsi pro priora quo
non intelligeretur objectum existens ante visio-
nem; quia tamen poneretur in eorum instanti
in quo fieret ipsa visio, tanquam terminus ejus,
illa tunc esset notitia intuitiva quia ad rem ut ex-
istentem terminaretur.

Quod potest confirmari, ex eo quod ad no-
ritiam intuitivam non magis requiritur simultas
cum objecto cognito, quam ad rationem simul-
tas cum termino: At non obstante prioritate ori-
ginis quæ in divinis reperitur, datur relatio Pa-
tris ad Filium, & Patris ac Filii ad Spiritum San-
ctum: Ergo non obstante hac prioritate, poterit
etiam dari in Patre, generante Verbum, cog-
nitio intuitiva Filii & Spiritus Sancti; & per con-
sequens Verbum poterit non solum ex sui ipsius,
sed etiam ex Spiritus Sancti notitia intuitiva
procedere, etsi verbi productio prioritate ori-
ginis Spiritus Sancti processionem antecedit.

Huic doctrinæ & responsioni favet Augusti-
nus 15. de Trinitate cap. 76. ubi sic ait: *In illa
summa Trinitate qua Deus est intervalla temporum
nulla sunt, per qua possit ostendi, aut saltem requiri,
utrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de am-
bobus processerit Spiritus Sanctus. . . . Nunquid er-
go possumus querere, utrum jam processerit de Patre
Spiritus Sanctus, quando natus est Filius, an nondum
processerat, & illo nato de utroque processit, ubi nul-
la sunt tempora: sicut potuimus querere ubi inven-
imus tempora, voluntatem prius de humana men-
te procedere, ut queratur quod inventum proles vocetur
. . . Non possum prorsus ista queri, ubi nihil ex
tempore inchoatur, ut ex consequenti perficiatur in
tempore. Quapropter qui potest intelligere sine tem-
pore generationem Filii de Patre, intelligat sine tem-
pore processionem Spiritus Sancti de utroque.* Quibus
verbis declarat, in eo dem instanti æternitatis in
quo generatur Verbum produci etiam Spiritum
Sanctum; ac proinde processionem Verbi solâ
prioritate originis & instantis a quo, quæ noti-
tiæ intuitivæ non derogat, processionem Spiritus
Sancti procedere.

Objectiones secundò cum Vazque: Si Verbum
ex cognitione Spiritus Sancti procederet, esset
ejus imago: Sed hoc non potest dici: Ergo nec
illud. Sequela Majoris probatur: nam verbum
universaliter est imago illius objecti, ex cujus
cognitione procedit.

Respondent aliqui, Verbum non esse imagi-
nem Spiritus Sancti, quia licet ex ejus notitia
procedat, tamen Spiritus Sanctus non est prin-
cipium Verbi in esse rei, sed in esse intelligibili,
sive in esse objecti cogniti tantum: At verò ut
aliquid sit imago alterius, necesse est ut proce-
dat ab eo tanquam a principio in esse rei.

Sed hæc responsio displicet: Tum quia, ut
statim dicemus, falsum est Spiritum Sanctum
habere rationem principii in esse intelligibili, re-
spectu productionis Verbi: Tum etiam, quia il-
lud

Et hæc responsio salvet quod Verbum non sit imago naturalis Spiritus Sancti, sicut est Pater, non tamen quia sit ejus imago intentionalis; nam Verbum est imago intentionalis objecti, à quo mediâ specie intelligibili procedit. Hæc ergo responsione rejectâ

44. Respondeo negando sequelam Majoris. Ad cujus probationem dicatur Verbum esse solum imaginem intentionalem illius objecti, ex cujus cognitione procedit tanquam principii: talis cognitionis, sive quod mediâ specie intelligibili movet intellectum ad ejus productionem; non verò illius, ex cujus cognitione tanquam termini solum ipsius intellectiois procedit. Unde cum Spiritus sanctus non sit principium notitiæ, per quam Verbum produciatur, sed solum terminus ex cujus cognitione procedit; ed quod in Divinis sola essentia gerat vices speciei, & objecti motivi, respectu intellectiois divinæ, non verò relationes; non potest dici quod Verbum sit imago intentionalis Spiritus Sancti, quamvis ex ejus cognitione procedat.

ARTICULUS II.

An Verbum per se procedat ex cognitione creaturarum possibilem?

Negant Scotus, Vazquez, & Alarcon ubi supra: quibus subtrahunt Arcebal disput. 123. cap. 5. & 6. Turrianus disput. 28. dubio 3. & Pelantius hic disput. 2. Affirmant verò Thomista, & plures ex Recentioribus, quos citant & sequuntur Salmanticenses disput. 12. dubio 2. & Joannes à S. Thoma disput. 15. art. 2. Unde sit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dicoigitur, Verbum divinum per se procedere ex cognitione creaturarum possibilem.

45. Probatur primò ex D. Thoma, verbis articulo præcedenti adductis, quibus docet Patrem intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnem creaturam, producere Verbum. Ubi D. Thomas iisdem verbis affirmat, Patrem intelligendo creaturas producere Verbum, quibus docet, ipsum intelligendo se; & Filium, & Spiritum Sanctum, illud producere: At hoc non solum concomitanter, sed etiam per se in quarto modo perfectatis est verum, ut articulo præcedenti ostensum est: Ergo & illud.

46. Confirmatur: Verbum divinum per se procedit ex cognitione illorum, quæ ex visua processionis exprimit: Sed exprimit non solum essentiam, attributa, & personas, sed etiam omnes creaturas posibles: Ergo per se ex illarum cognitione procedit. Major patet, Minor probatur ex eodem D. Thoma super caput 1. Joannis lectione 1. ubi ait: Verbum divinum est expressivum totius quod in Deo est, nec solum personarum, sed etiam creaturarum; aliâ esset imperfectum. Et hic art. 3. docet, quod sicut scientia divina est tantum cognoscitiva Dei, creaturarum autem cognoscitiva & factiva: ita Verbum divinum est expressivum solum Dei, creaturarum verò expressivum simul & operativum. Et quest. 4. de Veritate art. 4. ad finem corporis, asserit omnia quæ sunt in scientia Patris exprimi per Verbum: in scientia autem Patris continentur non solum personæ divinæ, sed etiam creaturæ posibles: Ergo Verbum ex visua processionis illas exprimit.

47. Probatur secundò conclusio ratione funda-

mentali. Verbum divinum per se in quarto modo procedit ex cognitione comprehensiva divinæ essentia & omnipotentia; & per consequens ex cognitione illorum, sine quibus omnipotentia comprehendi non potest: Sed omnipotentia comprehendi nequit, non cognitio creaturis sub ratione possibilem: Ergo per se in quarto modo ex illarum cognitione procedit. Major est certa, & patet ex dictis articulo præcedenti. Minor verò, in qua est difficultas, ostenditur primò ex D. Thoma supra quasi. 14. art. 1. ubi probatur alia à se cognoscere, quia se comprehendit ut causam; virtus autem causæ comprehendit non potest, non cognitio effectibus in illa contentis. Quod etiam asserit contra Geni. cap. 5. ratione 3. Et supra quasi. 12. art. 8. Et 3. parte quasi. 10. art. 2. ubi docet, Animam Chrifti Verbo oia cognoscere omnia quæ continentur in potentia divina, quia aliâ illam comprehenderet: cognoscere autem omnia quæ sunt in potentia creaturæ. Et rationem reddit: Comprehendit enim in verbo omnis creaturæ essentiam, & per consequens potentiam, & virtutem, & omnia quæ sunt in potentia creaturæ. Semit ergo D. Thomas, ex cognitione omnium effectuum in causa, inferri comprehensionem causæ, & causam comprehendit non posse, non cognitio effectibus in illa contentis.

Secundò suaderet eadem minor. Non fiat causam comprehendit, nisi in ea cognoscatur omne, quod in illa & ex illa potest cognosci: sed creaturæ sunt cognoscibiles in omnipotentia divina, cum in illa continentur perfectissimè: ergo omnipotentia comprehendit non potest, non cognitio creaturis possibilem.

Tertiò probatur ratione D. Thoma ubi supra Virtus causæ comprehendit non potest, nisi cognoscatur omnes effectus in tali causa contenti: Sed omnipotentia est virtus operativa Dei, in qua continentur creaturæ posibles: Ergo illis non cognitio comprehendit non potest.

Respondent primò Adversarii: Quod sicut ad hoc ut potentia visiva comprehendatur, non est necessarium cognoscere in particulari omnia visibilia ad quæ potest se extendere, sed sufficit cognoscere visibile ut sic, & quemadmodum Angelus comprehendit proprium intellectum, & tamen non cognoscit omnes cognitiones quas potest habere (aliâ omnia objecta talium cognitionum cognosceret & consequenter omnia possibilem) ita Deus potest comprehendere suam omnipotentiam, quamvis in illa non cognoscit omnes creaturas in particulari, per hoc solum quod cognoscit factibile & possibile ut sic.

Sed contra: licet hoc sufficiat ad comprehensionem potentia visiva, aut intellectiva creatæ, non tamen ad comprehensionem divinæ omnipotentia. Ratio discriminis quæ etiam probatio conclusionis confirmabitur est, quia ut comprehendatur aliqua potentia aut virtus, oportet cognoscere illam in quantum est cognoscibilis, & consequenter attingere ea omnia quæ in ipsa continentur, & eo modo quo continentur. Est autem hæc differentia inter potentiam visivam, & divinam omnipotentiam, quia quod potentia visiva ex propriis meritis non est cognoscitiva omnium visibilium in particulari, sed hoc ipsi convenit per species imprecisas quibus se extendatur, ideo illa non continet ex se aliquam visionem in particulari, sed solum

solam rationem visionis ut sic; unde ut comprehendatur, sufficit attingere visibile ut sic. Cæterum omnipotentia divina continet creaturas non solum secundum rationes communes & genericas, sed etiam secundum specificas & individualitas, sed etiam secundum illi correspondens, quia cum effectus per se primò illi correspondens, sit ratio universalissima entis, quæ in omnibus differentiis, non solum specificis, sed etiam individualibus transcendentaliter includitur, est causa productiva omnium creaturarum, etiam quantum ad rationes numericas & individuales.

Similiter inter angelicum intellectum, & divinam omnipotentiam, notabile intercedit differentia, quæ etiam ratio nostræ conclusionis amplius confirmabitur. Nam intellectus angelicus ratione sui non est causa completa, sed solum incompleta, omnium intellectuum quas elicere potest, cum ratione sui non habeat sibi unitas specificas omnium possibilem repræsentativas, quæ ultra intellectum ad alia cognoscenda requiruntur: omnipotentia verò completissimè continet omnes effectus creabiles, sumptos in particulari. Et propterea quamvis intellectus Angeli possit comprehendere, absque eo quòd omnes cognoscantur in particulari quas elicere potest cognoscantur, non tamen omnipotentia divina, non cognoscit omnibus creaturis possibilem, ad quas potest se extendere.

Respondet secundò Vazquez, veram esse maiorem de comprehensione virtutis per se relate ad effectus; falsam autem de comprehensione virtutis per se ad effectum non relate: unde cum divina omnipotentia sit absoluta ab omni respectu ad creaturas, comprehendere potest, etiam creaturas possibilem in particulari non cognoscantur. Verum hæc responsio & doctrina sunt à nobis impugnata fuit, in Tractatu de Scientia Dei, ad quem Lectorem remittimus, ne eadem sæpius repetatur.

Denique alii respondent, Patrem æternum producendo Verbum, cognoscere quidem omnes creaturas possibilem in essentia sua, & in omnipotentia tanquam in causa; hanc tamen cognitionem per se non includere ad Verbi productionem, sed ad illam merè per accidens & concomitanter se habere.

Sed hæc etiam responsio confutata manet ex dictis. Cum enim Verbum per se procedat ex cognitione perfectissima, ac proinde comprehensiva divinæ essentia & omnipotentia, debet etiam per se procedere ex cognitione illorum, sine quibus omnipotentia comprehendere nequit: Ergo si non possit comprehendere, nisi creaturas possibilem in illa cognoscantur (ut jam ostendimus) Verbum divinum ex cognitione creaturarum possibilem per se procedit; illarumque notitia per se influit ad ejus productionem, & non merè per accidens & concomitanter ad illam se habet.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obijciunt in primis Adversarii celebre testimonium D. Thomæ, desumptum ex quæst. 4. de verit. art. 5. in fine corp. ubi ait, Verbum principatur, & quasi per se ferri ad Patrem, sed ex consequenti, & quasi per accidens ad creaturas: accidit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur.

Respondet quod sicut ly per se potest duplici-

ter sumi: primò ut idè significat quod ratione sui: secundò, ut idem sonat, quod essentialiter: ita ly per accidens, quod ei contraponitur, dupliciter luminatur: primo modo, ut idem est quòd, per aliud: secundo modo, ut idem significat quod, accidentaliter. Quando ergo D. Thomas dixit, Verbum per accidens ad creaturas referri, priori modo debet intelligi; quia scilicet Verbum non repræsentat creaturas ratione sui primariò, sed secundariò, & ratione essentia prius repræsentata, non autem posteriori modo.

Nec obstat quòd Divus Thomas rationem assignans, cur Verbum non per se, sed per accidens ad creaturas referatur, hæc verba subiungit: *Accidit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur*: quibus denotare videtur, accidentaliter contingenti; quæ verbo convenire, quod repræsentet creaturas. Non, inquam, hoc obstat; nam sicut ly per accidens duplicem illam patitur acceptionem: ita enim verbum *accidit*. Unde idem fuit dicere, quod *accidit verbo, ac dicere, quòd ei non competit per se primò creaturas repræsentare, sed secundariò ex parte objecti*; quia ad illas terminatur mediante divinâ essentia ut primò repræsentatâ.

Dices: Si hæc interpretatio esset legitima, etiam possemus dicere, accidere Verbo quòd repræsentet Patrem: Consequens est falsum, & contra D. Thomam in contextu allegato: Ergo &c. Probatur sequela: Verbum repræsentat Patrem per aliud, hoc est ratione essentia prius repræsentata, quæ sicut est primarium objectum cognitionis divinæ, ita etiam repræsentationis Verbi: Ergo si dicitur repræsentare creaturas per accidens, quia repræsentat illas secundariò, ratione divinæ essentia prius repræsentata, dicitur etiam repræsentare Patrem per accidens, & illi accidere quòd exprimat Patrem.

Respondet negando sequelam: nam licet Verbum repræsentet Patrem, seipsum, & Spiritum Sanctum, ratione essentia: quia tamen hæc ab illis est indistincta realiter & formaliter, & in illis essentialiter incluta, non potest dici repræsentare Patrem per accidens, id est per aliud: bene tamen creaturas, quia illæ distinguuntur realiter à divinâ essentia.

Objicit secundò Vazquez: Si Verbum ex cognitione creaturarum procederet, sicut esset Verbum creaturarum, ita & illarum imago dici posset; præsertim cum in persona Filii ratio verbi & imaginis non distinguantur virtualiter: Sed Verbum divinum non est, nec dici potest imago creaturarum: Ergo ex cognitione illarum non procedit.

Respondet negando sequelam Majoris: quia licet ratio Verbi, imaginis, & Filii, identificentur in secunda Trinitatis persona, sine virtuali discrimine, differunt tamen in modo significandi, & per ordinem ad diversa connotata. Etenim Filius ut Verbum, importat rationem manifestationis; ut Filius, processionem & similitudinem, seu identitatem in natura; ut Imago, rationem originis & imitationis: unde quia Verbum divinum repræsentat creaturas, dicitur illarum verbum; quia tamen non originatur à creaturis, nec imitatur illas, non est, nec dicitur imago creaturarum; sicut nec dicitur illarum filius, quia nec procedit ab illis, nec illis in natura seu specie assimilatur. Ratio autem cur Verbum producat ex cognitione creaturarum, & tamen ab illis non procedat, assignatur à D. Thoma q. 4. de verit. a.

4. ad 7. ubi docet, quod tunc solum verbum ab A
 objecto dicitur procedere, quando scientia ex qua
 procedit, à rebus desumitur: unde cum divina
 scientia, ex qua Verbum divinum procedit, à
 creaturis desumpta non sit, Verbum divinum
 est verbum creaturarum, non tamen ab illis pro-
 cedit.

51. Sed opponet aliquis: Verbum quod format
 Angelus quando alium intelligit, est imago ob-
 jecti cogniti, & consequenter ex objecto proce-
 dit; & tamen species impressa, ex qua tale verbum
 causatur, non est desumpta ab objecto, sed infusa
 à Deo: Ergo verbum est imago objecti, & proce-
 dit ab illo, quamvis scientia ex qua originatur,
 non sit à rebus desumpta.

52. Respondeo quod licet species impressa, quâ
 unus Angelus alterum Angelum, vel alias res
 creatas intelligit, non sit desumpta, vel dependens
 à rebus cognitis, effectivè; est tamen desumpta,
 seu dependens ab illis, specificativè; specificatur
 enim ab objecto representato: scientia autem
 Dei ex qua Verbum procedit, nec effectivè, nec
 specificativè à creaturis desumitur, aut dependet:
 unde dispar est ratio.

53. Objicit tertiò Vazquez: Id per se in quarto mo-
 do perfectatis ad divini Verbi productionem non
 concurret, quod si per impossibile auferretur, Ver-
 bum maneret ejusdem rationis ac modo: Sed dato
 per impossibile, quod hæc vel illa creatura quæ
 possibilis est, impossibilis redderetur, Verbum
 divinum intrinsicè invariantum subsisteret: Ergo
 possibilitas creaturarum per se in quarto modo ad
 processionem Verbi non concurret. Major pater
 ex supra dictis. Minor verò probat Vazquez:
 quia (inquit) ridiculum & absurdum videtur di-
 cere, Deum ideo esse Deum, & ideo Verbum in
 tali natura & proprietate personali procedere,
 quia hæc vel illa creatura, v. g. simia, aut psitta-
 cus talis aut talis figuræ aut coloris, possibilis est:
 Ergo etiam ridiculum & absurdum erit asserere,
 quod si hæc vel illa creatura quæ possibilis est, im-
 possibilis redderetur, Verbum divinum intrinsicè
 invariantum non maneret.

Confirmatur eadem Minor: Deus cum sit pri-
 mum ens, ita ex se perfectus est, ut nullâ ad sui
 consentiam aut perfectionem creaturâ indigeat:
 Ergo licet aliqua creatura ex his quæ modo
 sunt possibilis, impossibilis redderetur, Deus sem-
 per maneret Deus, & Verbum divinum intrinsicè
 invariantum subsisteret.

54. Confirmatur ampliùs: Magis necessarium à mi-
 nus necessariò dependere non potest: Sed necessi-
 tas processionis Verbi, major est necessitate possi-
 bilitatis creaturarum; cum illa sit necessitas entis
 à se, hæc verò necessitas entis dependentis ab alio:
 Ergo Verbum in sui productione à possibilitate
 creaturarum dependere non potest: Ergo nec ex E
 illatum cognitione procedere.

55. Ad objectionem respondeo, concessâ Majori,
 negando Minorem. Ad cujus probationem dica-
 tur verum esse Antecedens, si illa particula ideo dic-
 cat causam à priori, cur Deus sit Deus, aut cur
 Verbum in tali natura aut proprietate procedat;
 falsum autem si dicat signum à posteriori, & ter-
 minum necessitæ connexionis, quæ reperitur in-
 ter possibilitatem creaturarum, & existentiam
 Dei, ac Verbi divini productionem. Unde

56. Ad primam confirmationem, concessâ Antece-
 dente, nego Consequentiam: quia Deum non fo-
 re Deum, si creaturæ possibilis implicarent, non
 provenit ex indigentia quam Deus habeat crea-

urarum, sed ex summa perfectione & fecundi-
 tate Dei, & ex dependentia creaturarum ab ipso:
 non enim esset Deus, si omnipotens non esset, &
 infinitè fecundus ad extra; nec hoc posset esse,
 si repugnarent creaturæ possibilis: unde negatio
 divinitatis ex negatione omnipotentie & fecun-
 ditatis radicalis ad extra, tanquam à causa vel ra-
 tione à priori proveniret; ex repugnantia autem
 creaturarum, non ut à causa, sed ut à signo, infe-
 rente à posteriori negationem omnipotentie, &
 fecunditatis radicalis ad extra.

Ad secundam confirmationem respondeo, con-
 cedendo totum primam argumentum, & negan-
 do ultimam consequentiam. Unim Verbum
 divinum ex cognitione creaturarum possibilem
 per se procedat, non requiritur quod ab illa de-
 pendeat, seu quod illis indigeat, sed solum quod
 cum illis necessariò connectatur: licet autem
 magis necessarium à minus necessariò depende-
 re non possit, potest tamen cum illo per se con-
 necti, & aliud ad sui consentiam exigere. Sic
 ut necessitas principiorum major est necessitate
 conclusionis, & tamen cum illa taliter per se
 connectitur, quod si per impossibile conclusio
 redderetur falsa, falsificarentur principia, & nil-
 tum veritas deficeret: aliàs posset in bona conse-
 quentia Antecedens esse verum, & consequens
 falsum.

Dices: Eo ipso quod Verbum divinum ita ne-
 cessariò cum possibilitate creaturarum connecti-
 tur, ut sine illa subsistere nequeat, à creaturis de-
 pendet: Ergo si dependentia à creaturis Verbo
 divino repugnet, illi etiam repugnabit necessitas
 cum illis connexio. Consequentia patet, Antece-
 dens probatur. Id ab alio dependet, quod sine il-
 lo nequit subsistere: Ergo si Verbum divinum
 sine possibilitate creaturarum subsistere non pos-
 sit, ab illis ut possibilibus dependet.

Confirmatur: Ea mutuo inter se dependent,
 quæ mutuo se inferunt & auferunt: Sed data
 necessariâ connexionem inter productionem Verbi
 divini, & creaturarum possibilitatem, scilicet mutuo
 D inferrent & auferrent: Ergo mutuo inter se de-
 penderent.

Respondeo negando Antecedens: ad cujus pro-
 bationem, nego Majorem. Unum enim relativum
 sine alio nequit subsistere, & tamen non dependet
 ab illo; aliàs relativa simul naturâ & cognitione
 non essent. Ad dependentiam ergo requiritur,
 quod unum non possit sine alio subsistere, ratione
 subordinationis ad illud: hoc autem non convenit
 Verbo divino, respectu creaturarum possi-
 bilitatis; quod enim sine illis subsistere nequeat,
 non est ratione subordinationis ad illa. sed potius
 ratione dependentiæ creaturarum possibilitatis ab
 omnipotentia.

Ad confirmationem distingo Majorem: Si mu-
 tuo se inferant & auferant à priori, concedo Ma-
 jorem: si unum à priori, & aliud à posteriori, nego
 Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, ne-
 go Consequentiam. Etenim possibilitas creatu-
 rarum non inferat à priori existentiam omnipotentiæ,
 sed solum à posteriori, & à signo, ut jam
 explicatum est.

Quartò arguunt Scotistæ: Divina cognitio prius
 intelligitur terminata ad essentiam, quam ad crea-
 turas sub esse possibili: Sed pro illo priori est se-
 cunda ad productionem Verbi: Ergo Verbum
 ex illa prout sic terminata procedit, & conse-
 quenter non procedit per se ex cognitione possi-
 bilitatis. Probant Majorem: Essentia divina est
 obje-

objectum primarium divinæ cognitionis, creaturæ autem objectum secundarium: Sed cognitio prior intelligitur terminata ad objectum primarium, quàm ad secundarium, cum hoc ratione illius terminet cognitionem: Ergo cognitio divina prior intelligitur terminata ad Dei essentiam, quàm ad creaturas possibles.

Hoc argumentum confirmant, eò quòd principium infinitum movens ad duos terminos, quorum unus finitus est, & alter infinitus, prius ad infinitum quàm ad finitum moveat, ut pote cum infinitus sit illi magis connaturalis: Sed divina essentia, ut secundans intellectum Patris, est principium infinitum movens ad dictionem Verbi, quòd est terminus finitus, & ad cognitionem creaturatum, quæ sunt aliquid finitum: Ergo prius movet ad dictionem Verbi, quàm ad cognitionem creaturatum, & consequenter dicitio Verbi prior est cognitione creaturatum.

Ad objectionem respondeo, negando Majorem. Ad probationem, concessa Majori, distinguo Minorem, illamque concedo de prioritare à quo virtuali objectiva; nego autem de prioritare in quo, etiam rationis, quando objectum secundarium essentialiter cum primario connectitur, & ad illius comprehensionem requiritur illius cognitio; qualiter in præsentì contingere constat ex dictis. Unde

Ad confirmationem, distinguo Majorem: Principium infinitum movens ad duos terminos &c. prius ad infinitum quàm ad finitum movet: Si ad quod comprehensionem cognitio termini finiti necessaria non sit, concedo Majorem. Si ad ejus comprehensionem termini finiti cognitio requiritur, nego Majorem. Unde cum Verbum divinum ex cognitione comprehensiva essentia procedat, & essentia ut generis vices speciei intelligibilis, & prior intellectum divinum, ut est in Patre, ad dictionem seu productionem Verbi secundat, comprehendì nequeat, nisi creaturæ possibles in illa ut in causa cognoscantur; dicitio seu productio Verbi in Deo, non est prior cognitione creaturatum possibilem, sed potius possibilem, cognita in essentia divina tanquam in causa, prioritare à quo productionem Verbi præcedunt.

Arguant rursus Scoti Discipuli: Spiritus Sanctus non procedit ex amore creaturatum possibilem: Ergo nec Verbum ex illarum cognitione. Antecedens est certum, & constabit ex dicendis disputatione sequenti: Consequentiam verò non aliter probant, quàm ex paritate rationis.

Sed negatur illa Consequentia & paritas. Ratio dilectissima est, quia omnipotentia divina, ut comprehensa in ratione cognoscibilis, cum creaturis possibilem necessarìo connectitur; eò quòd de conceptu comprehensionis sit terminari ad objectum, cognoscendo quidquid est in illo cognoscibile, creaturæ autem possibilem sunt cognoscibiles in omnipotentia Dei. Hæc verò ut amabilis, etiam amore comprehensivo, non connectitur cum creaturis possibilem: quia in illo statu non sunt capaces terminandi amore divinum, ut in

Tract. de Voluntate Dei ostensum est: De ratione in objecto amato quidquid in illo, & ratione illius diligibile est. Sed de hoc rursus redibit sermo disputatione sequenti.

Dices, Omnipotentia divina ut cognoscibilis, non connectitur essentialiter cum creaturis possibilem in particulari, sed solum cum ente creatibili & possibile ut sic; Ergo non valet assignatum

Tom. II.

discrimen. Consequentia patet, Antecedens probatur. Nulla potentia ut cognoscibilis, per se connectitur cum termino materiali, sed tantum cum formali: At ens creabile ut sic est terminus formalis divinæ omnipotentia, creaturæ verò in particulari sunt terminus tantum materialis illius: Ergo &c.

Respondeo distinguendo Antecedens. Omnipotentia divina ut cognoscibilis solum quidditative non connectitur cum creaturis possibilem in particulari, concedo Antecedens. Ut cognoscibilis non solum quidditative, sed etiam comprehensive, qualiter cognoscitur ab intellectu divino, nego Antecedens. Ad cuius probationem similiter dicendum est, ad cognitionem quidditative potentia sufficere cognitionem termini vel objecti formalis: ad comprehensionem verò requiri cognitionem omnis termini, vel objecti, etiam materialis, in illa contenti.

ARTICULUS III.

An Verbum divinum per se procedat ex cognitione futurorum?

§. I.

Referuntur Sententia. & vera eligitur.

IN hujus difficultatis resolutione triplex versatur sententia. Prima absolute affirmat Verbum divinum ex cognitione futurorum procedere. Sic Valentia *quæst. 8. de Trinit. puncto 2. Rujz disp. 63. sect. 4. & Zuniga disp. 9. dub. 7.*

Secunda docet illud per se procedere ex cognitione futurorum contingentium sub conditione, secus verò futurorum in statu absoluto. In hanc sententiam inclinare Melinam circa hunc articulum, testatur Arubal; illamque tueri debent omnes scientia media assertores, si velint loqui consequenter ad sua principia, ut patebit ex infra dicendis.

Tertia defendit, Verbum divinum ex nullius futuri cognitione procedere. Hanc tenent communiter nostri Thomistæ, quos sequuntur plures ex Recentioribus, cum quibus

Dico primò, Verbum divinum ex cognitione futurorum absolutorum per se non procedere.

Hanc conclusionem probant aliqui, ex eo quòd processio Verbi est prior in Deo decreto libero, & scientia visionis, per quam Deus futura absoluta cognoscit. Hæc tamen ratio non videtur efficax; quia actus notionales & necessarij non sunt priores liberis, prioritare in quo (in ordine scilicet ad intellectum divinum) sed solum prioritare à quo, ut frequentius docent nostri Thomistæ in materia de scientia Dei, & eruditè probant Salmanticensis in Tractatu de Scientia Dei; prioritare autem à quo, cum non sit prioritas existentia, aut durationis, sed solum causalitatis, vel originis, non impedit coexistentiam extremorum, nec rationem notitia intuitiva, ut supra docuimus: Ergo quòd processio Verbi sit prior in Deo decreto libero, & scientia visionis, non obstat quin futurorum cognitio per se concurret ad Verbi productionem.

Confirmatur; Cognitio ex qua Verbum procedit, prius prioritare à quo terminatur ad Filium, quàm ad Spiritum Sanctum; & prius ad essentiam & attributa, quàm ad creaturas possibilem; & tamen hæc prioritas non obstat, quin Verbum ex

H h 2

cogni-

69.

70.

71.

Disp. 7. dubio 4.

Art. 1. §. ult. mo.

72.

cognitione Spiritus Sancti, & creaturarum possibilitatem per se procedat, ut articulis precedentibus ostentum est: Ergo quod actus necessarii, prioritate à quo libera Dei decreta, & rerum futurationem præcedant, non impedit quin Verbum ex futurorum cognitione procedat. Hæc ergo ratione prætermittam.

73. Probatur primò conclusio ratione fundamentali. Cùm processio Verbi sit absolute necessaria, non satis est, ut aliquod objectum per se ad illam concurrat, quòd illud sit cognoscibile, & de facto cognoscatur ab intellectu divino, in eo signo, in quo Verbum procedit; sed insuper requiritur, quòd sit absolute necessarium, seu quòd habeat necessariam connexionem cum essentia divina, quæ est objectum primatum & formale intellectus divini: Sed futura contingentia (supposito etiam libero divini voluntatis decreto, à quo futurationem habent) non sunt simpliciter & absolute necessaria, sed tantum secundum quid, & ex suppositione decreti, nec habent necessariam connexionem cum divina essentia, ut ex se patet: Ergo Verbum divinum ex illorum cognitione non procedit.

74. Confirmatur: Illud per se ad productionem Verbi divini non concurrat, quod si auferretur, Verbum maneret omnino invariaturum, & ejusdem rationis ac antea: Sed sublata à Deo futurorum contingentium cognitione, Verbum divinum omnino invariaturum subsisteret: Ergo illa per se ad ejus productionem non concurrat. Major patet, Minor verò suadetur primò ex Anselmo in monol. cap. 30. ubi sic ait: *Sive Deus cogitetur nullà alià existente essentia, sive aliis existentibus, necesse est Verbum illius coæternum illi, esse cum ipso.* Et cap. 31. *Si nihil unquam aliud esset, nisi summus ille Spiritus, ratio tamen cogit. Verbum illud quo se dicit, ex necessitate esse.* Ubi aperte docet Anselmus, etiam si nihil esset futurum, Verbum divinum omnino invariaturum mansurum. At si nihil esset futurum, nullus futuri cognitio esset in Deo: Ergo sublata in Deo futurorum contingentium cognitione, Verbum divinum omnino invariaturum subsisteret.

Secundò probatur eadem Minor: Divina voluntas ex suppositione quòd creatura sit futura, non immutatur, aut aliter se habet, ac se haberet ex suppositione quòd non essent futura; decretum enim à quo res habent futurationem, nullam in voluntate Dei inducit mutationem. At divinà voluntate invariata manente, debent etiam intellectus Dei, & Verbum per illum productum, invariata subsistere; quia propter naturalem sympathiam, & summam colligationem voluntatis & intellectus Dei, nec non Verbi per illum producti, nequit aliqua variatio intrinseca esse in aliquo istorum, nisi alia etiam intrinsece varientur: Ergo sublata à Deo futurorum contingentium cognitione, Verbum divinum omnino invariaturum subsisteret.

75. Probatur secundò conclusio: Ut Verbum ex cognitione futurorum procederet, deberet hæc scientia prius origine convenire Patri, quàm Verbo: Sed prius origine Patri convenire non potest: Ergo nec Verbum ex futurorum cognitione procedere. Major patet, Minor probatur. Cùm scientia futurorum sit innixa decreto, ut in Tractatu de scientia Dei probatum est, eodem modo de illa philosophandum est, ac de ipso decreto: Sed libera divini voluntatis decreta, prius origine non conveniunt Patri, sicut enim actiones ad extra sunt

Disp. 4.
Art. 6.

A toti Trinitati communes, ita & decreta libera indivisa sunt, & tribus personis communia, ac proinde non prius uni quàm alteri competunt: Ergo pariter scientia liberorum, innixa decreto, ac in eo fundata, non convenit prius Patri quàm Filio.

Tertiò suaderi potest conclusio ex fundamentis articulo præcedenti statutis. Illud solum per se ad Verbi productionem concurrat, quod per se essentialiter requiritur, ut cognitio ex qua procedit sit infinita & comprehensiva: Sed ad hoc essentialiter non requiritur, quòd ad futura contingentia terminetur: Ergo Verbum non procedit per se ex illorum cognitione. Major patet supra dictis, Minor verò probatur. Ut Deus se ipsam comprehendat, sufficit quòd potestatis suæ penetrat suam omnipotentiam, & in illa cognoscat quidquid per illam potest prodece; nec per se requiritur quòd cognoscat futura, aliàs si Deus decrevisset nullam creaturam producere (in qua si nulla creatura esset futura, ac proinde non esset in Deo cognitio futurorum) non posset ipsum comprehendere, quod est absurdum.

Respondet Ruiz ubi supra: Quòd etiam ad cognitionem comprehensivam Dei, absolute & simpliciter non requiritur cognitio creaturarum futurarum, bene tamen ex suppositione quòd sint futura; & ideo ex suppositione decreti, à quo res habent futurationem, Verbum per se ex futurorum cognitione procedere.

Sed hæc responsio vim argumenti non infirmit: Quia, ut dicebamus, illud solum per se ad Verbi productionem potest concurrere, quod per se & essentialiter requiritur, ut cognitio ex qua procedit sit infinita & comprehensiva: Ergo si cognitio futurorum ad cognitionem comprehensivam Dei absolute & simpliciter non requiritur, sed tantum per accidens, & ex suppositione decreti, & futurationis rerum, cognitio futurorum ad productionem Verbi per se non potest concurrere, sed ad illam mere per accidens & concomitantem se habet. Addo quòd, cùm productio Verbi divini sit simpliciter & absolute necessaria, per se non potest pendere ex aliqua suppositione libera & contingentia, qualis est suppositio divini decreti, & futurationis rerum.

Dico secundò: Verbum divinum non procedere per se ex scientia futurorum conditionerum: si tamen in Deo admittatur scientia media, seu cognitio futurorum conditionerum, à decreto independens, illòque anterior, negari non potest Verbum divinum ex illorum cognitione procedere.

Prima pars hujus conclusionis patet ex dictis in præcedenti: Verbum enim divinum, cùm sit in sua entitate omnino necessarium, nec possit esse in Deo, ex aliqua scientia libera, & que potuit absolute Deo non convenire, non potest per se procedere: Sed cognitio futurorum conditionerum conditionerum est omnino libera (cùm liberum divini voluntatis decretum, non minus quàm scientia futurorum absolute, supponat) & potuit absolute Deo non convenire, ut in Tractatu de scientia Dei ostentum est: Ergo Verbum divinum ex illa per se non procedit.

Alteri verò pars breviter suadetur: Ut aliquod objectum per se ad Verbi productionem concurrat, duo tantum requiruntur, nempe quòd sit cognoscibile in eo signo in quo Verbum procedit, & quòd sit absolute necessarium: Sed utrumque convenit futuris conditioneris, si illa sit futura ante decretum & prædestinationem divini voluntatis: Ergo

Ergo admittit scientiã mediã, sequitur Verbum A
divinum ex futurorum cognitione procedere.
Major patet, Minor etiam quantum ad primam
partem est evidens: quia in signo antecedenti de-
cretum concipiuntur actus notionales & necessa-
rii, & consequenter processio Verbi: Ergo si in
signo res contingentes sint sub conditione fu-
tura, & habeant veritatem objectivam determi-
natam (ut docent assertores scientiã mediã) sunt
cognoscibiles ut futura ab intellectu divino, in eo
signo in quo Verbum à Patre procedere intelli-
gitur.

Quantum verò ad secundam partem (quòd ni-
mirum futura conditionata sint absolute necessa-
ria, si independentè à divino decreto, & in signo B
rationis illud antecedente, sint determinatè futu-
ra) fuscè probata est conclusio in Tractatu de Sci-
entia Dei. Tum quia jam erunt futura ante pri-
mum principium, & primam radicem totius li-
bertatis & contingentiã, atque ex vi & natura
oppositionis contradictoriã, quæ est causa neces-
sariã necessitate absolutã: Tum etiam quia erunt
futura pro omni signo & instanti imaginabili, ut
ibi dem latè expendimus: Ergo admittit in Deo
scientiã mediã, negari non potest, Verbum ex
futurorum conditionatorum cognitione proce-
dere. Unde Molina qui hoc admittit (ut testatur
Aretibal) magis consequenter ad sua principia
philosophatur, quàm alii defensores scientiã me-
diã, qui hoc negant.

§. II.

Solvuntur argumenta in contrarium.

Contra præcedentes conclusiones obijciunt in
primis Adversarii testimonium Augustini 15.
de Trinit. cap. 13. & 14. ubi docet Verbum divi-
num esse de omnibus quæ sunt in scientia Dei. Et
D. Thomæ hic art. 2. ad 3. assertis quod Pater in-
tellegendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia
alia quæ in ejus scientia continentur, concipit Verbum.
Atque creaturæ, non solum ut possibiles, sed etiam
ut futura, in scientia Dei continentur: Ergo Ver-
bum non solum ex cognitione possibilitum, sed
etiam ex scientia futurorum procedit.

Ad Augustinum respondeo, Verbum divinum
esse de omnibus quæ sunt in scientia Dei, etiam
de contingentibus: repræsentat enim non solum
possibilia, sed etiam futura; quamvis non sit or-
tum ex futurorum scientia, sed illa merè con-
comitantè & veluti accidentaliter ad ejus produ-
ctionem se habeat.

Ad D. Thomam dicatur, illum ibi loqui de
scientia Dei naturali & necessariã, quæ scientia
simpliciter intelligitur appellatur, quæ non se exten-
dit ad res contingentes & futuras, sed tantum
ad possibilia terminatur.

Neque obstat quòd idem S. Doctor infra qu.
37. art. 2. ad 3. ait, Patrem dicere omnia Verbo,
sicut diligit omnia Spiritu Sancto; ex quo infert
Zoniga, ipsum intelligendum esse de scientia fu-
turorum & existentium, ad quæ dilectio, ex qua
Spiritus Sanctus procedit, terminatur. Nam illa
comparatio D. Thomæ non debet tenere quan-
tum ad omnia alia sequeretur quòd Verbum ex
scientia possibilitum non proderet, eò quòd Spi-
ritus Sanctus, ut disputatione sequenti ostende-
mus, ex illorum amore non procedat) sed valet
solum quantum ad hoc, quòd dictio quæ Ver-
bum producit, ad futura & existentia termina-

tur, sicut & dilectio ex qua Spiritus Sanctus pro-
cedit: quamvis hæc terminatio, nec ad Verbi pro-
ductionem, nec ad processionem Spiritus Sancti
per se concurrat, sed ad utramque merè concomi-
tantly se habeat.

Obijciunt secundo, Verbum per se in quarto
modo procedit ex cognitione comprehensiva
essentiã: At hæc, supposito decreto de creaturis fu-
turis, per se petit terminari ad illas: Ergo tali de-
creto supposito, Verbum per se procedit ex no-
titiã futurorum. Major est certa, Minor proba-
tur. Comprehensio est cognitio objecti, & omni-
um quæ in illo sunt cognoscibilia: At supposito
decreto de existentia futurorum, illa sunt cogno-
scibilia in essentia divina: Ergo tali decreto sup-
posito, comprehensio essentiã per se petit termi-
nari ad futura.

Confirmatur: Verbum debet in actu secundo
exprimere ac repræsentare omnia objecta, quæ
ab essentia divina, ut habet rationem speciei in-
telligibilis, & principii quo divinæ intellectio-
nis, veluti in actu primo repræsentantur: Sed
supposito decreto, essentia divina ut gerens vices
speciei intelligibilis, & ut habet rationem princi-
pii quo divinæ intellectio, est per se repræ-
sentativa non solum rerum possibilitum, sed eti-
am futurarum: Ergo supposito decreto, Verbum
non solum possibilita, sed etiam futura per se re-
præsentat.

Ad objectionem respondeo, distinguendo Ma-
jorem ex cognitione comprehensiva essentiã, ut
terminata ad objecta necessaria, seu cum ipsa
essentia divina necessariò connexa, concedo Ma-
jorem: ut terminata ad objecta libera, & cum es-
sentia divina necessariò non connexa, nego Ma-
jorem. Unde cum essentia divina sit necessariò
connexa cum creaturis possibilitibus non verò
cum futuris, cognitio comprehensiva illius per
se petit ad possibilia, non verò ad futura contin-
gentia terminari.

Vel secundo responderi potest, concessã Ma-
jori, negando Minorem: ad cujus probationem,
distinguo Majorem, Comprehensio est cognitio
objecti, & omnium quæ in illo sunt cognosci-
bilia, per se & ratione alicujus formalitatis neces-
sariã, concedo Majorem. sed er accidens, & ratio-
ne alicujus suppositionis, aut formalitatis libera
& contingentis, nego Majorem. Similiter di-
stinguo Minorem: supposito decreto futura sunt
cognoscibilia in essentia, ratione alicujus forma-
litatis necessariã, nego Minorem. Ratione alicujus
formalitatis aut suppositionis libera & con-
tingentis, concedo Minorem, & nego Conse-
quentiam. Solutio patet ex supra dictis: ad com-
prehendendam enim aliquam potentiam, sufficit
quòd cognoscantur objecta, quæ per se & necessa-
riò in illa continentur, nec requiritur quòd illa ad
quæ per accidens & contingentè se extendit, at-
tingantur. Unde, ut supra dicebamus, si Deus de-
crevisset nihil ad extra producere, nihil ut futu-
rum cognosceret, & tamen perfectissimè suam
omnipotentiam comprehenderet, videndo infi-
nitas creaturas possibiles, quæ in illa ut in causa
eminentissimo modo continentur.

Ad confirmationem, concessã Majori, negan-
da est Minor: cum enim res ut futura, non sint
cum divina omnipotentia necessariò connexa,
sicut creaturæ ut possibiles, essentia divina, ut
habet rationem speciei intelligibilis, & principii
quo divinæ intellectio, non est per se repræ-
sentativa futurorum contingentium, sed per ac-
cidens

cidens tantum & concomitanter; quatenus scilicet ei veluti accidentaliter seu contingentiter advenit liberum divinæ voluntatis decretum; unde cum Verbum divinum, ex vi suæ processionis, illa solum objecta repræsentet, quæ per se in essentia, ut gerente vices speciei intelligibilis, & intellectum Patris fecundante, continentur; futura contingentia per se & ex vi processionis non exprimit, sed illorum cognitio ad ejus productionem merè per accidens & concomitanter se habet.

90. Obijciunt secundo Adversarii, & instant contra solutionem jam datam, Verbum divinum de facto repræsentat & exprimit creaturas, non solum ut possibiles, sed etiam ut futuras: Sed talis expressio ac repræsentatio illi convenit ex vi processionis: Ergo ex vi illius repræsentat creaturas, non solum ut possibiles, sed etiam ut futuras. Major est certa, Minor probatur. Quidquid Verbum habet, accipit à Patre per æternam generationem, juxta illud Christi Joann. cap. 17. *Omnia mea, tua sunt. Et istud cap. 17. sic doctrina non est mea, sed ejus qui misit me* Sed quidquid Verbum accipit à Patre per æternam generationem, habet ex vi suæ processionis: Ergo expressio & repræsentatio futurorum, ex vi suæ processionis illi convenit.

91. Respondeo concessâ Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem dicendum est, quod etsi Verbum omnia quæ habet, habeat per suam processionem, non tamen omnia habet ex vi suæ processionis, sed aliqua per suam processionem identicè tantum & concomitanter illi conveniunt. Sicut disp. 2. dicebamus, quod licet Spiritus Sanctus per suam processionem habeat naturam divinam à Patre & Filio communicatam, illam tamen non accipit ex vi suæ processionis, sed concomitanter tantum & identicè, in quantum amor seu impulsus, quem ex vi suæ processionis recipit, realiter identificatur cum natura divina.

92. Dices: Filio ex vi suæ processionis formaliter solum convenit natura divina, non verò attributa; cum sola natura sic formalis & primarius terminus divinæ generationis; & tamen per se procedit, non solum ex cognitione essentia, sed etiam attributorum: Ergo quamvis libera repræsentatio futurorum, illi non competat primario ex vi processionis, sed tantum secundario, debet tamen ex cognitione illorum procedere.

93. Respondeo, Attributa communicari Filio ex vi processionis, per se secundario; & idcirco procedere ex cognitione illorum: repræsentationem autem rerum futurarum & existentium, quia ab aliqua suppositione libera & contingentè dependet, per accidens solum competere Verbo; & ideo illud per se procedere ex cognitione attributorum, & creaturarum possibilium, sine quibus divina omnipotentia comprehendi non potest; non verò ex cognitione futurorum, quæ cum divina omnipotentia, aut aliis attributis, necessariam connexionem non habent.

§. III.

Duo Corollaria notatu digna.

94. EX dictis inferes primò, Verbum divinum per se procedere ex cognitione divinorum decretorum sub conceptu entitatis, per accidens verò seu concomitanter, ex cognitione illorum sub conceptu reiterationis ad creaturas.

A Patet hoc corollarium: quia Verbum per se procedit ex cognitione essentia, ut terminata ad formalitates necessarias, seu necessario cum essentia connexas; per accidens verò, seu concomitanter, ex cognitione illius, ut terminata ad formalitates liberas, & cum essentia necessaria non connexas; Sed libera Dei decreta, ut terminata ad formalitates increata quam explicant, necessaria sunt, & cum essentia divina necessario connexas, defectibilia verò seu contingentia, sub conceptu reiterationis ad creaturas, cum sub illa ratione & formalitate potuerint in Deo non esse, ut in Trinitate Voluntate Dei fuse explicatum est: Et go &c.

B Inferes secundo, plures esse distinguendas terminationes in intellectione, per quam Verbum producit. Prima est ad essentiam divinam, ut ad ejus objectum formale & primarium: secunda ad attributa, & relationes, ut ad proprietates, vel modos objecti formalis & primarij; tertia ad creaturas possibiles; ultima ad res exsistentes & futuras. Tres primæ per se & ex vi processionis Verbo divino conveniunt; quarta verò solum concomitanter, & veluti per accidens. Unde si per impossibile aliqua ex tribus primis tolleretur, Verbum divinum, vel omnino destrueretur, vel mutaretur intrinsecè; secus verò, si ultimâ tantum terminatione careret.

ARTICULUS IV.

An proprie, & perfecte, ac soli Filio, ratio imaginis conveniat in Divinis?

TRIA, ut patet, in hoc articulo inquirimus: Primum, an ratio imaginis verè & proprie Filio Dei competat? Secundum, an perfecte in illo reperitur? Tertium, an illi tantum, non autem Spiritui Sancto conveniat? Pro resolutione, sic

§. I.

Premittitur unum quod apud omnes est certum, ex quo inferuntur quedam corollaria.

SUPPONENDUM est ex D. Thoma hic art. 1. & 2. *in qua quest. 93. art. 1. & 2. ad veram & propriam rationem imaginis duo requiri. Primum est similitudo, non quacunque, sed perfectior est quæ sit in specie, aut saltè in signo speciei, quale est figura in rebus corporalibus: similitudo enim in gradu generico, aut analogo, vel etiam in accidentibus communibus, non sufficit ad rationem imaginis; unde vermiculi in homine producti, non sunt ipsius imagines, nec etiam paries albus est imago hominis albi. Secundum quod ad propriam rationem imaginis requiritur, est expressio, seu origo ab eo cujus dicitur imago: unde unum ovum, quamvis perfectè simile alteri, non est imago illius, quia non est ab illo expressum seu productum, ut ex Augustino ibidem refert S. Thomas. Ex hac suppositione*

Inferes primò, quod sicut triplex potest reperiri similitudo ab alio expressa, scilicet in re artificiali, intentionali, & naturali: ita triplex potest dari imago, nimirum artificialis, ut statua, vel tabella; intentionalis, ut species impressa, & expressa; & naturalis, ut filius respectu patris. Inferes secundo, quod tantò perfectior est imago

imago, quanto perfectior est similitudo procedens ab alio: unde imago artificialis est omnium imperfectissima, quia importat similitudinem in aliqua tantum qualitate, quæ designat rationem speciei, scilicet figuram. Imago intentionalis secundum obtinet gradum, quia importat similitudinem, non solum in signo speciei, sed etiam in ipsa specie seu natura, sub modo tamen essendi intelligibili, vel intentionali. Denique imago naturalis est omnium perfectissima, quia importat similitudinem in specie seu natura, sub modo essendi naturali seu entitativo.

Inferes tertio, rationem imaginis duplicem importare respectum: unum producti ad productionem, qui semper realis est, cum inter productum & productum semper debeat esse realis distinctio: alterum similitudinis ad exemplar seu prototypum in natura seu signo naturæ; & hic realis est, quando natura in qua fundatur est realis distincta in prototypo & imagine, ut contingit in creatis; rationis verò, quando eadem numero natura in utroque existit, ut fides docet de Personis divinis.

Inferes quarto, imaginem non dici essentialiter in divinis, sed personaliter tantum: quia essentia divina non est ab alio expressa seu producta, sed tantum communicata.

Dices, in creatis ratio imaginis importat primum aliquid absolute, nempe qualitatem: Ergo & in Deo.

Sed negatur consequentia, & paritas; nam in creatis propter limitationem, imago potest distinguari a prototypo, ratione alicujus perfectionis absolute, non verò in divinis, propter infinitatem, ratione cujus omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.

§. II.

Difficultas proposita triplici conclusione resolvitur.

Dico primo, rationem imaginis verè & propriè secundæ Trinitatis personæ convenire. Conclusio est certa de fide, & colligitur ex variis Scripturæ locis, in quibus Filius vocatur imago Patris. Ad Coloss. 1. Qui est imago Dei invisibilis. Ad Hebræos 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Patet etiam ex dictis in suppositione, utraque enim conditio ad rationem imaginis requisita, competit filio: quippe qui procedit à Patre, & illi perfectè similis est in natura. Unde Christus dicebat Joann 10. Ego & Pater unum sumus. Unum denotat perfectam essentiam similitudinem, imò & unitatem: (Sumus) personarum distinctionem, & per consequens processionem unius ab alia.

Adde quod, Christus verus est æterni Patris Filius, ejusque Verbum: Sed Filius est imago naturalis Patris, & Verbum imago intentionalis objecti quod manifestat: Ergo ratio imaginis verè & propriè secundæ Trinitatis personæ competit.

Dico secundò: Ratio imaginis non solum verè & propriè, sed etiam perfectissimè competit Verbo divino. Patet etiam hæc conclusio ex supra dictis: cum enim de ratione imaginis sit similitudo, tantò perfectius aliquid habet rationem imaginis respectu alterius, quanto magis illi assimilatur in natura: unde, ut supra annotavimus, imago artificialis est omnium

imperfectissima, quia importat similitudinem in aliqua tantum qualitate, quæ est signum speciei: Sed Filius in divinis perfectissimè assimilatur Patri in natura, cum eadem numero natura in utroque existat: Ergo est perfectissima illius imago.

Hanc rationem egregiè expendit S. Doctor in 1. dist. 28. quæst. 2. art. 1. ad 3. ubi sic dicitur. Invenitur quidam gradus perfectionis imaginis: dicitur enim quandoque imago alterius, in quo invenitur aliquid simile qualitati alterius, quæ designat & exprimit naturam ipsius, quamvis illa natura in ea non invenitur: sicut lapis dicitur esse imago hominis, in quantum habet similem figuram, cui non subsistit natura illa cujus est signum; & sic imago Dei est in creatura, sicut imago Regis in denario, ut dicit Augustinus, & hic est imperfectus modus imaginis. Sed perfectior ratio invenitur, quando illi qualitati, quæ designat naturam substantiæ, est eadem natura in specie; sicut est imago Patris in filio suo, quia habet similitudinem in figura, & in natura quam figura significat. Sed perfectissima ratio imaginis est, quando eandem numero formam & naturam invenimus in imagine cum eo quem imitatur: & sic est Filius perfecta imago Patris; quia omnia attributa divina, quæ sunt per modum qualitatis significata, simul cum ipsa natura sunt in Filio, non solum secundum speciem, sed secundum unitatem in numero.

Adde quod, Filius Dei in Scriptura dicitur character, sive sigillum, imago, & speculum: inter quæ hoc invenitur discrimen, quod sigillum simplicem formæ similitudinem ceræ imprimit, absque ullo colorum furo: imago picturam superaddit, & perfectiorem adhuc vultus similitudinem: speculum perfectissimam, utpote in quo omnes intuentis se motus & gestus ita figurantur, ut viva sit quædam imago, quæ ad inspicientes motum se moveat, rideat cum ridente, fleat cum flente. Quare Filius Dei nedom character & imago Patris dicitur, sed & speculum sine macula: quia nedom vera, sed viva est, & perfectissima ejus imago, quæ Patris motus omnes, opera, & affectus exprimit, sive, ut ait Basiliius, in se monstrat Genitorem. Dicitur character in ordine ad creaturas: imago & speculum in ordine ad Patrem: sigillum in operibus ad extra: Verbum enim (inquit Rupertus) Deus significat omnia, præsertim electos, quos idcirco Apostolus vocat in Christo signatos; imago denique & speculum in actionibus ad intra, quas perfectissimè exprimit ac representat.

Adde etiam, quod creatæ imagines, vel non sunt veræ, quia fideliter non representant prototypum; vel sunt inanimatæ & mutæ, quia carent vitæ & facultate loquendi; vel denique inanes & vacuæ, quia carent virtute & operatione.

At imago ista (inquit Ambrosius) veritas est, imago ista Dei virtus est, non muta, quia verbum est; non inanis, quia virtus est, non vacua, quia vita est; non mortua, quia resurrectio est.

Dico tertio: Ratio imaginis convenit soli Filio, non autem Spiritui Sancto. Est contra Doctores Græcos, sentientes non solum Filio, sed etiam Spiritui Sancto convenire rationem imaginis. Est tamen communis inter Latinos, eamque docet & probat sanctus Thomas hic artic. 2. hæc ratione. Sicut (inquit) spiritus Sanctus, quamvis suâ processione accipiat naturam Patris, sicut & Filius, non tamen dicitur natus, ita licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur imago: quia Filius procedit ut verbum, de cujus ratione

103.

104.

105.

Lib. 1. de Fide c. 4.

106.

riene est similitudo speciei ad id à quo procedit, non autem de ratione amoris, quamvis hoc conveniat amori qui est Spiritus Sanctus, in quantum est amor divinus.

Art. 3.

Quam rationem fuscè expendimus disp. 2. probando processionem Verbi esse generationem, non autem processionem Spiritus Sancti.

107.

Respondent Adversarii, quòd licet Spiritus Sanctus non habeat formaliter ex vi suæ processionis similitudinem in natura cum Patre, habet tamen similitudinem in signo naturæ, scilicet in amore divino, qui est divinæ naturæ proprietas, seu attributum: similitudo autem in signo naturæ, sufficit ad rationem imaginis, ut patet ex supra dictis.

108.

Sed contra. Ratio imaginis quæ con venire potest personis divinis, debet esse perfectissima: Sed illa quæ est solum secundum similitudinem in signo naturæ, est omnium imperfectissima, ut supra ostendimus, & docet D. Thomas loco nuper allegato: Ergo non potest convenire Spiritui Sancto.

Addo quòd, valde probabile est, in rebus tantum corporeis reperiri rationem imaginis ex sola similitudine in accidentibus naturam designantibus; nec adhuc in omnibus, sed in his tantum quæ sequuntur quantitatem, scilicet in figura, & situ.

§. III.

Solvuntur Objectiones.

109.

Objicies primò contra hanc ultimam conclusionem illud ad Rom. 8. Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui: hanc enim imaginem Filii plures ex SS. Patribus (ut Basilii, Cyrilli, & Athanasii) dicunt esse Spiritum Sanctum: Ergo ille est imago Filii.

Respondeo quòd locus ille à postoli debet explicari per constructionem intransitivam; ita ut intelligatur de imagine, non quæ sit alia à Verbo, sed quæ formaliter sit ipsummet Verbum. Vel etiam dicendum, pro reverentia illorum Patrum, quòd Spiritus Sanctus dicitur imago Filii, lato modo sumptà imagine, pro eo scilicet quòd est alteri simile, quamvis ab eo non habeat formaliter vi suæ processionis illam similitudinem. Ita S. Thomas opusc. 1. cap. 10.

110.

Objicies secundò: Spiritus Sanctus est infinitè similior Patri & Filio, quam creaturæ Deo: Sed creaturæ sunt imago Dei: Ergo multò magis Spiritus Sanctus imago Patris & Filii.

Respondeo quòd creaturæ non sunt imagines Dei, nisi valde imperfectæ: quia nec habent eandem speciem aut numero naturam, nec aliquod perfectum naturæ divinæ signum, quamvis habeant aliquam imperfectam cum ea similitudinem. Adhuc tamen magis propriè illis convenit ratio illa imperfectæ imaginis, quam Spiritui Sancto, quia habent illam imperfectam similitudinem à Deo, formaliter ex vi suæ productionis; comparantur enim ad illum veluti quædam artefacta ad artificem; atque ita sicut artifex facit artefactum formaliter ad similitudinem ideæ quam mente præconcepit, ita Deus condidit creaturas, respiciendo ad seipsum, ut ad earum exemplar. At verò Spiritus Sanctus non habet similitudinem in natura, formaliter ex vi suæ processionis, sed identicè tantum, & concomitanter, ut in 2. disp. explicatum est. Solutio est divi Thomæ in 1. ad Annibaldum dist. 28. qu. 2. art. 2. ad 3. ubi cum proposuisset hoc idem ar-

Art. 4.

gumentum, sic respondet: Dicendum quòd in artificio invenitur species artis, etiam apud nos, non autem in amore artificis. Et ideo creatura, in quantum habet speciem artis æternæ, quæ est Filius Dei, dicitur imago, & ad imaginem, non autem Spiritus Sanctus, qui est amor.

Ex dictis colliges, pulchritudinem seu speciem rectè attribui seu appropriari Filio Dei, juxta illud quod dicit Hilarius lib. 2. de Trinitate: Æternitas est in Patre, species in imagine, operum munere. Nam ut docet sanctus Thomas infra quæst. 39. art. 8. ad pulchritudinem tria requiruntur, integritas scilicet seu perfectio, quæ enim manca & diminuta sunt, eo ipso turpia sunt: debita proportio seu consonantia, ut patet in corporalibus; ille enim homo non dicitur pulcher, qui non habet membra debite proportionata, & coaptata: denique splendor seu claritas, unde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur. Hæc autem secundæ sanctissimæ Trinitatis personæ perfectissimè conveniunt: cum enim sit Filius Dei naturalis, habet in se totam integram Patris naturam: cum sit ejus imago, perfectam habet cum illo proportionem, convenientiam, & similitudinem: denique cum Verbum sit, est lux & splendor intellectus, ut Damascenus dicit, & magis patebit ex dicendis digressionem sequenti.

DIGRESSIO UNICA,
Præcipua Verbi divini Encomia, in primo capite Evangelii D. Joannis contenta.

Ioannes inter ceteros Evangelistas non immerito aquilæ comparatur: quia (ut dicit Augustinus) Ceteri tres Evangeliste, tanquam cum Domino in terra ambulantes, de Divinitate ejus pauca dixerunt. Iste autem, quasi pignerit in terra ambulans, erexit se non solum super terram, & super omnem ambitum aeris, & cæli, sed super omnem etiam exercitum Angelorum, omnemque constitutionem invisibilium potestatum, & pervenit ad eum per quem facta sunt omnia, Vel, ut loquitur D. Thomas in prologo super commentaria in Joann. Ioannes figuratur per aquilam, quia cum alii tres Evangeliste circa ea quæ Christus in carne est operatus occupati, designentur per animalia quæ gradiuntur in terra, scilicet per hominem, vitulum & leonem, Ioannes super nebulam firmiatis humane sicut aquila volans, lucem eternæ mutabilis veritatis, altissimæ atque firmissimæ veritatis cordis inruetur, atque ipsam Deitatem Domini nostri Jesu Christi, quæ Patri æqualis est intendens, eam in suo Evangelio studuit præcipue commendare. Hic illa aquila de qua dicitur Job 39. Nunguid ad præteritum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? oculi ejus de longè proficiunt. Vel potius illa quæ Ezech. 17. describitur: aquila, inquam, illa magnarum alarum, quæ venit ad Libanum, tulit medullam Cedri, summitatem frondium ejus avulsit, & transportavit eam in terra Chanaan: hoc est, quæ ad cælos evolavit, altissimæ Cœli medullam, id est æterni Patris Filium, ejusque notitiam in terrenas hominum mentes transtulit, statim initio sui Evangelii dicens: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quibus quatuor, aut quinque verbis, & quibus hæreses exclusit piscator noster. Inquit Ambrosius:

Quod enim erat in principio, non includitur tem-
pore, non principio praevenit: Ergo Arrius conti-
nuitatem. Quod autem erat apud Deum, non commix-
tum est perfectione distinguitur, ut Sabellius obmutu-
erat. Et Deus erat Verbum. Non ergo in prolatione
personae hoc Verbum est, sed illa celestis designatione
mutatis, ut confundatur Photinus. Quod vero erat
in principio apud Deum, sempiterna Divinitatis in Pa-
tre & Filio inseparabilis unitas edocetur, ut erube-
scent Eudocius & Eunomius. Postremo, cum omnia
per ipsum facta dicantur, ipse conditor novi utique te-
lamentis & veteris designatur, ut Manicheus locum
venerationis haberi non possit. Ita piscator bonus intra
omnes res concludit, ut faceret inhabiles frau-
ditibus essent inuitis captioni.

Utrum haec & plura alia divini Verbi en-
cyclica facillime intelligantur, recedendum est illud
quod ad se in hac disputatione insinuavimus,
nempè Verbum divinum esse terminum ex divi-
nitatis intellectiois fecunditate productum: ex
hoc enitaturam praeclearo & augusto fonte, omnes
ejus prerogativae excellentiae manant, & prae-
cipua illius a verbo creato discrimina.

In primis sicut divina intellectio est aeterna,
immortabilis, carens principio & fine, semper
in actu, nunquam in potentia: ita & Verbum
per illam productum, aeternum ac immutabile
est, & omnis potentialitatis expertus. In dicit (in-
quit Augustinus) aliquid modo, quia racebas pau-
lo ante, & ecce nunc nondum verbum profers: cum
autem profere ceperis, rumpis silentium, & quodam-
modo generas verbum, quod antea non erat. Non sic
Deus genuit Verbum: dicere Dei sine initio est, & sine
fine, & tamen unum Verbum dicit. In principio, in-
quit Joannes, erat Verbum, id est ab aeterno, sed
ante omnia tempora. Hoc enim Verbo, erat (inquit
Hilarius) etiam euntur tempora, transcenduntur se-
cula, tolluntur aetates. Unde Ambrosius eadem E-
vangelicæ verba expendens, sic in Artianos inve-
nitur: Joannes dicit: erat, erat, quæ erant, &
ita Haereticus dicit quod non erat. Cui ergo credemus, Jo-
hanni in Christi peccatore recumbenti, an Arrio inter effu-
sa sua viscera volutanti?

Sed quod mirabilius adhuc in hujus Verbi ge-
neratione videtur, est quod illa non solum care-
at principio, sed etiam fine, nec solum est ab
aeterno, sed etiam manet in aeternum, semper
antiqua, & semper nova. Unde in Scriptura
Christus, Oriens appellatur: Ecce vir oriens no-
men ejus, Zachar. 6. quia, ut ait Lyranus, semper
nascitur, & semper natus est: Oriens quod auro-
ram non habuit, & quod nescit occasum: Oriens
quod nulla praecessit obscuritas, cui nox non suc-
cedit, & cui nullae unquam permiscerentur tene-
brae: Oriens, ut ait Propheta, ante luciferum
genitum, id est ante omnia sidera, & per con-
sequens ante omnia tempora; ut ibidem ex-
plicat Augustinus, dicens quod Lucifer pro sy-
deribus positus est, tanquam a parte totum si-
gnificante Scripturam, & ex eminenti stella omnia
sidera.

Secundo, cum intellectio divina sit actio im-
manens, Verbum quod per illam producitur,
ita a Patre procedit & exit, ut nunquam sepa-
retur ab illo. Unde Zeno Veronensis Filium,
inquit Chryzologus) processit de Patre, & a Pa-
tre penitus non abcessit. Sermo in Patre semper (ad-
dit Terrullianus) protulit enim Deus sermonem,
sicut radix fructum, & fons fluvium, & Sol radi-

um &c. Nec dubitaverim Filium dicere & radicis
fructum, & fontis fluvium, & Solis radium... Nec
frutex ramentum a radice, nec flumen a fonte, nec radius a
Sole discernitur, sicut nec a Deo sermo. Unde ait Jo-
hannes: Et Verbum erat apud Deum.

Tertio, cum intelligere in Deo sit esse seu na-
tura Dei, ut Tractatu 1. ostensum est: Verbum
ex divina intellectu procedens, non potest non
esse ejusdem naturae cum Patre, illique non so-
lum coaeternum, sed etiam consubstantiale, ut
egregie discit D. Thomas super cap. 1. Jo-
hann. lectione 1. ubi ait, hanc esse differentiam in-
ter Verbum divinum & humanum, quod verbum no-
strum non est ejusdem naturae nobiscum, sed Verbum
divinum est ejusdem naturae cum Deo, & ideo est ali-
quid subsistens in natura divina. Nam ratio intellecta
quam intellectus videtur de aliqua re formare, habet
esse intelligibile tantum in anima nostra; intelligere
autem in anima nostra non est idem quod esse naturale
animae, quia anima non est sua operatio; & ideo
verbum quod format intellectus noster, non est de essen-
tia animae, sed est accidens ei. In Deo autem idem est
intelligere & esse; & ideo Verbum intellectus divini
non est aliquid accidens, sed pertinet ad naturam e-
jus; unde oportet quod sit subsistens, quia quicquid
est in natura Dei, est Deus &c. Quare Joannes ad-
dit quod Deus erat Verbum. Quo verbo usus est
(inquit Augustinus) ut plenius & efficacius Filii
aequalitatem & consubstantialitatem cum Patre asse-
ret, omniumque tergiversationi Haereticorum adi-
tum praecideret. Quobis ergo Filium Dei agnosci-
mus, & non solum operarios, ut contrebant o-
lim Artiani; & quidem tantam pertinaciam ac per-
vicaciam, ut unius litterae additio Ecclesiae unitatem
laceraverit: pro una enim littera (inquit Hilarius)
diu pugnatum est, sed Jesus & vicit, & consubstantia-
litas tandem de errore triumphavit.

Quarto, cum intelligere in Deo sit eminenti-
ssimo modo speculativam & practicum: e-
jusque scientia non solum directiva, sed etiam
effectiva rerum, ut Tractatu 3. ostensum est;
Verbum ex divina intellectu fecunditate
procedens, non solum est speculativum, sed
etiam operativum; nec solum creaturas exprimit
ac representat, sed etiam illas efficit & con-
servat: unde in Scriptura vocatur virtus & sapi-
entia Patris, ejus idea, & brachium; & Pater di-
citur omnia portare Verbo virtutis suae. Denique,
ut ait D. Joannes, omnia per ipsum facta sunt.
Omnia (addit Augustinus) quae fixa in caelo sunt, quae
fulgent de super, quae volitant sub caelo, & quae
moventur in universa natura rerum, omnis omnino
creatura, ut intelligatis ab Angelo usque ad vermi-
culam.

Cui conlonat, quod Moyses mundi originem
describens, in singularis operibus tali utitur modo
loquendi: Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux.
Dixit Deus, fiat firmamentum, & sic de aliis. Quae
omnia Psalmista comprehendit, dicens: Dixit &
facta sunt: dicere enim est verbum producere.
Sic ergo intelligendum est, quod Deus dixit, &
facta sunt: quia Verbum produxit, per quod
res in esse produxit, sicut per earum rationem
perfectam. Ita divus Thomas 4. contra Gent.
cap. 13. Vbi etiam egregie observavit, quod
Verbum Dei in hoc differt a ratione quae est in mente
artificis, quod Verbum Dei est Deus subsistens, ratio
autem artificis in mente artificis non est res subsis-
tens, sed solum intelligibile forma: forma autem non
subsistenti non competit proprie ut agat (agere enim rei
perfectae & subsistentis est) sed est ejus ut ea agatur, est

116.
Disp. 2.
Art. 1.

117.

Disp. 3.
Art. 1.

est enim forma principium actionis quo agens agit. Ratio agitur domus in mente artificis non agit domum, sed artifex per eam domum facit: Verbum autem Dei quod est ratio rerum factarum à Deo, cum sit subsistens, agit, & non solum per ipsum aliquid agitur, & ideo Dei Sapiencia ait Proverb. 8. Cum eo erant cuncta componens. Et Ioann. 5. Dominus dicit: Pater meus operatur. & ego operor.

Sed quia (ut ibidem notat S. Doctor) idem est causa conservationis rerum, & productionis ipsarum: sicut omnia per Verbum facta sunt, ita & per Dei Verbum conservantur in esse. Vnde Psalmista dicit: Verbo Domini cali firmati sunt. Et Apostolus ad Hebræos 1. ait de Filio, quod portat omnia verbo virtutis sue. Item D. Joannes, ubi asseruit omnia per Verbum esse facta, ita ut addit: sine ipso factum est nihil: ut per hoc denotaret, omnia quæ per Verbum facta sunt, per Verbum, & in Verbo conservari. Vnde idem Angelicus Doctor ibidem lect. 2. Quædam sunt que non indigent operante, nisi quantum ad fieri, cum possint subsistere, postquam fuerunt facta, absque agentis influxu: sicut domus indiget quidem artifice, quantum ad suum fieri, sed tamen persistit in suo esse absque artificis influentia. Ne ergo credat aliquis omnia per Verbum sic facta esse, quod si causa eorum, quantum ad fieri solum, & non quantum ad conservationem in esse: ideo consequenter Evangelista subiunxit, & sine ipso factum est nihil, hoc est, nihil factum est extra ipsum, quia ipse ambit omnia, conservans ea.

118. Quinto, in Deo prima & perfectissima ratio vita consistit in intelligere: quare D. Thomas supra quest. 18. art. 3. probat quod Deus obtinet perfectissimum gradum vitæ, eod quod in summo intellectualitatis apice existit: Ergo cum Verbum ex divina intellectione procedat, debet non solum esse vivens, sed etiam vitale ac vivificans, & ipsa vita per essentiam, in qua omnia quæ facta sunt, ab æterno vivant. Et ideo subdit Joannes: Quod factum est in ipso vita erat. Quæ verba expendens S. Thomas ibidem lect. 1. sic ait: Res dupliciter considerari possunt, scilicet ut sunt in seipsis, & ut sunt in Verbo. Si considerentur secundum quod sunt in seipsis, sic non omnes res sunt vitæ, nec etiam viventes, sed aliquæ carent vitæ, aliquæ vivunt. Sicut facta est terra, facta sunt etiam & metalla, quæ nec vitæ sunt, nec vivunt; facta sunt animalia, facti sunt homines, qui secundum quod sunt in seipsis, non sunt vitæ, sed vivunt solum. Si vero considerentur secundum quod sunt in Verbo, non solum sunt viventes, sed etiam vitæ: nam rationes in Sapiencia Dei spiritualiter existentes, quibus res facta sunt ab ipso Verbo, vitæ sunt. Sicut arca facta per artificem, in se quidem nec vivit, nec vitæ est; ratio vero arca qua præcessit in mente artificis, vivit quodammodo, inquantum habet esse intelligibile in mente artificis; non tamen est vitæ, quia ipsum intelligere artificis non est sui essentia, neque suum esse. In Deo autem suum intelligere est sui vitæ, & sui essentia: & ideo quicquid est in Deo, non solum vivit, sed est vitæ ipsa, quia quicquid est in Deo, est sui essentia: unde creatura in Deo est creatrix essentia. Si ergo considerentur res secundum quod in Verbo sunt, vitæ sunt.

Hanc doctrinam ab Augustino didicerat D. Thomas: ille enim Tract. 1. in Joann. eadem Evangelistæ verba expendens, eam disertè tradit, his verbis: Faber facit arcam. Attende arcam in arte, & arcam in opere: arca in opere non est vitæ;

Arca in arte vitæ est, quia vivit animâ artificis, ut sunt ista omnia antequam perficiantur. Sic ergo quia Sapiencia Dei, per quam facta sunt omnia, tenet hanc que sunt per ipsam artem, antequam fabricentur, sed quicquid factum est, vitæ in illo est. Terram videt, est in arce terra: cælum videt, est in arce cælum. Solem & Lunam videt, sunt & ista in arte, sed foris corpora sunt, in arte vitæ sunt.

Sexto, Verbum divinum non solum est vitæ per essentiam, in qua omnia vivunt, & vivificantur; sed est etiam lux vera, quæ omnia suo fulgore illustrat, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vnde subdit Evangelista: Vita erat lux hominum. Et Propheta regius Psalmo 35. ubi dixit: Apud te est fontis vitæ, statim subiicit: Et in lumine tuo videbimus lumen.

Licet autem singulis SS. Trinitatis personis præclara hæc lucis appellatio competat; Pater enim lux est, Filius ejus splendor, Spiritus Sanctus utriusque lumen infinitum; Pater lux ingenta, Filius lux genita, Spiritus Sanctus lux à Patre Filioque effusa; Pater primum lumen, Filius lumen de lumine, & Spiritus Sanctus lumen ab utroque lumine: nihilominus speciali titulo pulcherrimum hoc lucis nomen Filio appropriatur. Lux enim prima est Solis emanatio, ex qua postmodum calor erumpit: At Filius vapor est Omnipotentis, candor divini lucis, paternæ gloriæ splendor, ex quo Spiritus Sanctus, notionalis utriusque amor, scintilla. Lux ad noticiam spectat: Filius vero per viam cognitionis procedit. Denique lux obscura quoque manifestat: Verbo autem æternus Pater secretiora mentis suæ arcana revelat. Vnde S. Thomas 4. contra Gent. cap. 13. ait: Ioann. 1. dicitur quod vita erat lux hominum: quia scilicet ipsum Verbum, quod vitæ est, & in quo omnia sunt, manifestat ut lux quedam mentibus hominum veritatem: juxta illud Prophetæ: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam &c.

Verbum ergo lux est, sed lux quæ in tenebris nostræ mortalitatis lucet, & quæ, ut ait Bernardus, Nabe carnis tegitur, non ut obscuratur, sed ut temperetur. Vnde subdit Evangelista: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: ut scilicet splendor gloriæ Patris, & Angelorum lumen, fieret lux hominum, & illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum. Et idcirco Isaias cap. 9. mysterium hoc quali jam factum conspiciens, Ierabundus exclamabat, dicens: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis.

Septimo, cum unica sit Patris dictio & intellectio, unam solum potest esse illius Verbum: illud enim est terminus adæquatus cognitionis divinæ; cum per illud & in illo, ut supra ostensum est, Pater æternus essentiam, attributa, relationes, & omnes creaturas possibles cognoscit. Vnde Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 14. Novit itaque omnia Deus Pater in seipso, novit in Filio. Sed in seipso tanquam in seipsum, in Filio tanquam in Verbum suum, quod est de his omnibus quæ sunt in seipso, Omnia similiter novit & Filius, in se scilicet tanquam ea quæ nata sunt de eo quæ Pater novit in seipso. In Patre autem tanquam ea de quibus nata sunt quæ ipse Filius novit in seipso. Scium ergo invicem Pater & Filius, sed ille cognoscendo, iste nascendo. Et Tract. 1.

in Joann. Sic ergo demonstrat Pater omnia quae fecit, non Filio, ac in Patre sit omnia Filio. Videndo enim natus est, & nascendo videt. Sed non aliquando non erat natus, & postea natus est, sicut non aliquando non vidit, & postea vidit: sed in eo quod est illi videre, in eo est illi esse, in eo est illi natus esse. Et paulo post: Verbum factum est Filius, nihil dixit Deus quod non dixit in Filio: dicens enim Filio quod facturus erat Pater per Filium: ipsum Filium genuit per quem fecerat omnia. Sic enim docet D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet. D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet. D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet. D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet.

Ad quod, inter Angelos quod magis aliqui dignitate præcellunt, eo paucioribus speciebus & verbis ad enunciatos proprios conceptus utuntur: Ergo cum Deus supremum intellectualem apicem attingat, unico Verbo perfectissimo omnia lux infinita sapientiae arcana manifestat. Unde ait Propheta Ps. 61. Semel locutus est Deus, & haec audivi: Semel enim loquitur Deus, quia unicum Verbum ab aeterno protulit, & continuo profert: sed duo audit Propheta, quia hoc unico Verbo Pater omnia declaravit.

Nec mirum quod Deus tantum semel loquatur: homines enim saepe loquuntur, quia illorum verba, cum nihil aliud sint quam inanis quidam & vacuus sonus aërem verberans, mox fluunt & transseunt, ac subito evanescent: Verbum autem Dei, cum sit ipsa veritas subsistens, ipsaque de substantia, non transit, sed permanet semper subsistit. Unde Bernardus: semel locutus est Deus, semel utique, quia semper, una enim & non interpretatur (sed continua locutio est). Hinc Propheta re- quod Plalmo 44. linguam Patris aeterni, Verbum increatum proferentis, comparat calamo scribae volenter scribentis; quia (ut ibidem egregie notat Augustinus) quod lingua dicitur, sonat & transit, quod scribitur, manet. Cum ergo dicat Deus Verbum, & Verbum quod dicitur non sonet & transeat, sed & dicitur & maneat; scriptis hoc maluit Deus comparare quam sonis.

Unicum ergo est Dei Verbum, quia perfectissimum, & infinitum Unicum, quia unico actu lux infinita sapientiae Pater omnia comprehendit. Unicum, quia non transit, sed in aeternum permanet. Unicum, quia unici Patris unicus est Filius Unicum tandem, quia in illo absconditi sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei. Unde Joannes illius encomia his verbis concludit, Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiae & veritatis.

Denique, cum intellectio sit actio omnino immaterialis, & immaterialitas ratio à priori intellectualitatis, ut docet D. Thomas supra quæst. 14. art. 1. ubi probat Deum esse summè intelligentem, quia est summè immaterialis: Verbum divinum est immaterialiter genitum; & per consequens illius generatio purissima & castissima est.

Secundum enim (inquit Tertullianus) Filius natus est de Patre semine, non de sororis inest, nec de stupro filia

Tom. 11.

A aut conjugis aliena: Deum Patrem passus est, non squammatum, aut cornutum, aut plumatum amato-rem, aut in aurum conversum. Iovis enim ista sunt numina vestri. Nascitur ex Deo Patre Filius, sicut radius ex sole, flos ex virga, rivulus ex fonte, & sicut verbum ab intelligente. Nec radio Sol corrumpitur, nec flore virga foedatur, nec fons ex rivuli fluxu sordescit, nec verbum corpore, sed mente generatur. Radius, Solis est splendor; Flos, virgæ ornatus; rivus, fontis decus & ornamentum; & verbum, purissimus intellectus terminus, ejusque perfectio, & complementum. Unde D. Thomas hic art. 2. ad 3. ad exprimendas diversas Filii Dei perfectiones, diversa ei attribuuntur nomina. Nam ut ostendatur comparatur alii Patri, dicitur Filius; ut ostendatur coaeternus, dicitur splendor; ut ostendatur omnino similis, dicitur imago; ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum.

Sed quod adhuc mirabilius est, Verbi divini generatio, non solum pulchra & casta est, sed etiam splendida & cum claritate, juxta illud Sapient. 4. O quam pulchra est casta generatio cum claritate! Casta est, quia immaterialis, & à Patre virgine, à quo, sicut omnis paternitas, ita virginitas quam in terris imitarentur effluxit, juxta illud Nazianzeni: Prima Trinitas virgo est. Splendida est & cum claritate: quia à Patre luminum in splendoribus Sanctorum, & inter meridianos aternitatis fulgores, ac aeternorum luminum irradiatione (id est ex perfectissima ac comprehensiva essentia, personarum, attributorum, & creaturarum omnium possibilium cognitione) perficitur. Unde Dei Filius ex sinu Patris procedit, non solum plenus gratia, decore, ac pulchritudine, sed etiam scientia, sapientia, & veritate, ut D. Joannes in fine ejusdem primi capituli attestat.

Ex his deduci possunt plures prerogativae & excellentiae, quae Dei sermone conveniunt: cum enim ille sit quidam à Verbo divino effluxus, ejusque imago & participatio, plures ejus prerogativas, & perfectiones participat.

In primis vix explicari potest quanta sit illius virtus ac fecunditas: est enim quasi semen Dei, quo anima spiritualiter fecundata Deum concipit, & quo fideles Dei Filii imò & Dei quodammodo efficiuntur, juxta illud Prophetae Ps. 81. Ego dixi Dei estis, & filii excelsi omnes. Ex quo Christus in Evangelio argumentum desumpsit, ad probandum suam divinitatem. Si enim, inquit, illos dicit Deos Scriptura, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis quia blasphematis, quia dixit: Filius Dei sum. Ubi Eucherius: Si illi dicuntur Dei, ad quos Dei sermo factus est, & ideo quidam Dei dicuntur, quia sermonem Dei custodiunt, quare non magis ipse sermo Dei dicitur Deus?

Sed quod mirè magis non solum Dei Filios adoptivos Dei sermo constituit, sed ipsum etiam Filium Dei naturalem, ante omnia saecula aeterna Patris locutione & dictione genitum, in tempore generavit: verbo enim Dei para Virgo Verbum concepit & peperit; ut lepide expendit Bernardus homil. 4. super Missus est, ubi sic eam alloquitur: Responde Virgo verbum, & suscipe Verbum; profer tuum, & concipe divinum; emitte transitorium, amplectere sempiternum. Quid tardas, quid trepidas? Crede, confitere, suscipe. Aperi Virgo beata cor fidei, labia confessioni, viscera Creatori.

Nec minor hujus divini Verbi efficacia ac fecunditas in ore Sacerdotis cernitur; ubi enim

li 2

123

hæc

hæc verba protulit: *Hoc est corpus meum*: ore suo, A
veluti apis argumentosa, inter horum verborum
flosculos, Christum legit, & fructus ventris vir-
ginei, fit partus laborum ipsius. Idem in aliis
Sacramentis contingit: *Accedit enim* (inquit Au-
gustinus) *verbum ad elementum, & fit Sacramen-*
tum. Unde B. Jacobus fideles hortatur, hoc ver-
bum, veluti aliquod germen cœleste, in corde
suscipere: *Suscipite*, inquit, *verbum ipsum quod po-*
test salutare animas vestras. Exemplum ex agricul-
tura sumptum est. Sicut enim hortulani arboribus
sylvestribus nobilioris ligni turculos & germina
inserunt, ut præstantiores fructus ferant: ita si-
militer Deus verbum suum, tanquam cœleste a-
liquod germen, in corde peccatoris inserit; ut
fructus cœlestes & divinos, id est opera superna-
turalia, & vitæ æternæ meritoria, possit produ-
cere.

224. Præterea divinum illud Verbum, non solum
est fecundum, sed etiam saluterum, ac sanans
omnes animi languores & infirmitates, juxta il-
lud Prophetæ: *Misi verbum suum, & sanavit eos,*
& eripuit eos de interitionibus eorum. Apertim no-
verat miram hanc divini Verbi virtutem Centu-
rio, qui sic Christum affectus est: *Domine non sum*
dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic ver-
bo, & sanabitur puer meus. Cujus fidem summope-
re extollens Chrysologus, ait: *Verbum à Verbo pe-*
tuit, quia credidit in Verbo omnes manere virtutes. Et
addit: *Verbum tuum Domine sanitas est, Verbum tuum*
vita est, Verbum tuum ubi accesserit, inde confestim su-
git dolor, infirmitas mox recedit.

225. Denique Verbum divinum non solum est lu-
cens, sed etiam ardens; nec defert tantum splen-
dorem & lucem, sed divinum etiam spirat ac in-
spirat ardorem. Nam, ut inquit S. Thomas infra
quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non quale-*
cumque, sed spirans amorem. Spirat enim amorem
in corde Patris, producendo cum illo Spiritum
Sanctum. Spirat dilectionem in sinu matris, in
quo divini amoris incendia copiosè effudit. Spi-
rat etiam amorem in cordibus fidelium: nam
ipse ait: *Ignem veni mittere in terras, & quid volo,*
nisi ut ardeat? Unde duo Discipuli in Castello
Emaus, hoc divino igne accensi, dicebant ad
invicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in*
vobis, dum loqueretur in via, & ape-
risset nobis Scripturas?

* *

* *

DISPUTATIO X.

De Persona Spiritus Sancti.

Ad quæstionem 36. & duas sequentes.

Ergo jam ad nomen boni nostra veniat oratio:
inquit Dionysius cap. 4. de div. Nomin.
Loquamur ergo de Spiritu Sancto, cujus
Essentia bonitas, cujus affectus amor, &
cui nomen charitas & dilectio. Verum sicut nemo
scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis quin
ipso est: sic ea quæ sunt Dei, vel Spiritus Dei, na-
mo cognovit nisi Spiritus Dei. Spiritus quippe San-
ctus (inquit Augustinus) potest esse sine nobis, illam
etiam ut sit in nobis: sed videri & sciri, quem admodum
videndus & sciendus est, non potest à nobis, si non sit in
nobis. Veni ergo Spiritus alme (prolequitur idem S.
Doctor) veni divini amor Numinis, Patri omnipoten-
tis, prolesque beatissime sancta communicatio, mani-
festa Paraclete, marientium consolator, corda mei
penetrationibus potenti illabere virtute, & renebrosa qua-
mentis meæ, coruscis luminis fulgore, pius habitator la-
rifica. Veni fortitudo fragilium, humilium Doctor, su-
perborum destructor. Veni Sancte Spiritus, & emi-
te cœlitus lucis tuæ radium, quo purgata inge-
nioli mei acies, Divinitatis tuæ arcana valeat pe-
netrare.

ARTICULUS I.

Virum si Spiritus Sanctus non procederet
à Filio, distingueretur ab illo?

Titulus unum supponit, & aliud inquit. Sup-
ponit Spiritum Sanctum à Filio procedere,
& inquit an distingueretur ab illo, si ab eo non
procederet? Licet autem primum sit certum de-
de, & à pluribus Conciliis definitum: quia tamen
perinaciter negatur à Græcis schismaticis, con-
tendentibus Spiritum Sanctum à solo Patre pro-
cedere: idcirco antequam aliud punctum, in quo
inter Scholæ angelicæ & subtilis Discipulos co-
lebris est controversia, aggrediamur operæ pre-
mium videtur, Græcorum errorem refellere, &
Ecclesiæ definitionem, Scripturarum, & SS. Pa-
trum testimoniis, necnon aliquibus rationibus
& congruentiis, firmare & roborare.

E

§. I.

Græcorum Error, circa processionem Spiritus Sancti,
testimoniis Scripturæ, & SS. Pa-
trum refellitur.

Post hæresim Macedonii, qui Spiritus Sancti
divinitatem negavit, novus Græcorum
error circa illius processionem pullulare cepit.
Theodoreus enim D. Cyrillo in contradictione
noni anathematismi objecit, quod Spiritus Sanctus
non procedit à Filio, quia id Scriptura non
dicit, sed solum à Patre, cum id Scriptura rellat-
tur. Qui error, quamvis aliquo tempore loqui-
tus manserit, postea tamen à Theophrasto ruti-